

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Význam vybraných prvků waldorfské pedagogiky
pro osobnostní rozvoj dítěte

The meaning of selected topics from Waldorf's Education for
Children's Personal Growth

Vedoucí práce:

PaedDr. Nataša Mazáčová, Ph.D.

Autor:

Michaela Jíňová, DiS

2008

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí bakalářské práce PaedDr. Nataše Mazáčové, Ph.D. a pracovníkům Waldorfské mateřské školy Koněvova za obětavost a také udílení odborných rad a konstruktivních připomínek, které mi při přípravě a realizaci absolventské práce poskytli.

Prohlášení o autorství

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci s názvem Význam vybraných prvků waldorfské pedagogiky pro osobnostní rozvoj dítěte vypracovala samostatně pod vedením určeného vedoucího a použila jsem pouze podklady uvedené v příloženém seznamu. Práci jsem zpracovala v souladu se všemi předpisy a nařízeními platnými pro vypracování bakalářské práce.

Prohlášení o udělení souhlasu s užitím

Nemám závažný důvod proti užití tohoto školního díla ve smyslu § 60 Zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).

V Praze dne 8. dubna 2008

Podpis:

Anotace

Bakalářská práce se zabývá některými prvky waldorfské pedagogiky a to především svátky a slavnostmi. Jejím cílem je potvrdit mnou stanovené hypotézy a také poukázat, jak působí svátky a slavnosti na rozvoj osobnosti dítěte. Slavnosti řadím od podzimu do jara, protože tak plyne i školní rok. Dále chci přiblížit, jak se s dětmi ve waldorfské mateřské škole pracuje a co o těchto svátcích a slavnostech společně prožívají.

Práci tvoří dvě stěžejní oblasti, a to část teoretická, která přibližuje waldorfskou pedagogiku a historii svátků, a část praktická, kde je ukázáno, jak konkrétně slaví svátky a slavnosti děti ve waldorfské mateřské škole. K tomuto přiblížení použiji metodu pozorování a zkušenosti z praxe.

The bachelor work is concerned with some points of the waldorf education, especially with its holidays and festivities. The purpose is to confirm my self-made hypotheses and to point out the way holidays and festivities influence a personal development of a child. I classify the festivities from autumn till spring, according as a school year goes by. Then I'd like to approach the way of work with children in the waldorf school and to show, what do they live together during these holidays and festivities.

The work consists of two parts – the theoretical part, which approaches the waldorf education and a history of festivities, and the practical part, where a concrete way of children celebration of the holidays and festivities is shown. To this approach I will use a method of observation and work experience.

Klíčová slova

Waldorfská pedagogika, svátky, slavnosti, rozvoj, osobnost, dítě, prožitek, waldorfská mateřská škola, spolupráce, prostředí

Waldorf education, holidays, festivities, development, personality, child, experience, waldorf early childhood education, partnership, background

Obsah

Poděkování.....	1
Prohlášení o autorství.....	2
Prohlášení o udělení souhlasu s užitím	2
Anotace	3
Klíčová slova	3
Obsah	4
Seznam zkratk	7
Úvod.....	8
I Teoretická část.....	10
1. Život Rudolfa Steinera.....	10
2. Vznik WŠ.....	11
2.1 Vývoj waldorfské pedagogiky u nás a ve světě	12
3. Principy waldorfské pedagogiky	14
3.1 Specifika waldorfské pedagogiky	14
4. Prostředí WŠ	16
5. Spolupráce rodičů s WŠ.....	17
6. Antroposofie	18
7. Waldorfské mateřské školy.....	20
7.1 Charakteristika vzdělávacího programu ve WMŠ	20
7.2 Principy a metody práce ve WMŠ	21
7.3 Metody, přístupy a možnosti jejich naplňování ve WMŠ	22
7.4 Vzdělávací obsah WMŠ.....	22
7.5 Činnosti během týdne ve WMŠ	23
8. Denní rytmus.....	25
9. Význam svátků z hlediska vývoje dítěte.....	27
9.1 Slavnosti podzimu.....	27
9.2. Slavnosti zimy.....	29
9.3 Slavnosti jara.....	32
9.4 Slavnosti léta.....	33

II Praktická část	34
1. Svátky a slavnosti prožívané ve WMŠ	34
1.1 Slavnosti podzimu.....	34
1.2 Slavnosti zimy.....	41
1.3 Slavnosti jara.....	49
1.4 Slavnosti léta.....	53
1.5 Oslava narozenin.....	58
Závěr	60
Seznam použité literatury	63
Příloha.....	66
Summary	73

Seznam zkratk

- WŠ – waldorfská škola
WMŠ – waldorfská mateřská škola
WP – waldorfská pedagogika

Úvod

Tradiční školský systém jistě není bez chyb a je na něm stále co zdokonalovat. Klasická škola je stále předmětem ostrých kritik a podle krajních názorů není schopna vyhovět požadavkům moderní doby. Zřejmě proto se už od konce minulého století objevovaly revoluční snahy o vytvoření alternativní školy. Když se ustálil vývoj standardních škol, začaly se objevovat nové tendence tento stav změnit. Alternativní vzdělávání je takové, které je odlišné od vzdělávání, které nabízí stát nebo jiné tradiční instituce. Alternativní školy spojují odlišné koncepty vzdělávání od tohoto tradičního vzdělávání, což znamená, že například odmítají formální a zaseté metody výuky. Odlišnost těchto škol je dána v jiném způsobu organizace hodin ve škole, v jiné organizaci výuky a vůbec celého života dětí ve škole a v mateřské škole včetně změny obsahu ve vyučování. Alternativní školy se dále od těch běžných odlišují např. jiným uspořádáním učeben, liší se ve vztahu škola a rodič a v neposlední řadě v hodnocení výkonů dítěte. Pojem alternativní škola bychom neměli chápat jen soukromé školy nebo školy, které se přímo jako alternativní označují, ale všechny školy, které mají ve své výuce nějakou pedagogickou specifickou, která se tím odlišuje od standardních, běžných škol. Alternativní školy jsou dnes neodmyslitelnou součástí vzdělávání v zahraničí. V České republice jsou pořád tyto alternativní systémy brány jako něco nového a neznámého. Nejspíše je to pro to, že tento systém vzdělávání se u nás začal vyvíjet až po roce 1989. Zatímco v zahraničí patří tento druh školství ke každodennímu běžnému životu, v České republice je stále brán jako něco neobvyklého. Lidé si většinou myslí, že jde o školy soukromé.

Waldorfská pedagogika patří do proudu alternativních pedagogických hnutí, která vznikla jako reakce na starou "školu násilí", kde učitel ovládal žáky bez ohledu na jejich osobnost a skutečné potřeby a předával jim neživé, knižní vědomosti formou přinucení. Představitelé nové výchovy naproti tomu zdůrazňovali rozvíjení individuálních tvůrčích sil.

V České republice sice existují tyto druhy škol, ale myslím si, že někteří rodiče vůbec nevědí, co tento druh pedagogiky zahrnuje nebo jsou špatně informováni, a poté si o těchto alternativních pedagogických směrech udělají zcela mylný obrázek.

Waldorfské školy (dále jen WŠ) patří v zahraničí mezi alternativní modely školy nestátního charakteru, které jsou zřizovány zájmovými organizacemi, což znamená spolky učitelů, rodičů a dalších zájemců, které tyto školy z velké části financují. Jsou to školy veřejné, které stojí mezi školami státními a skutečně soukromými. Tyto školy preferují většinou rodiče, kteří nemají důvěru ve stále stejný systém tradičních státních škol.

Cílem mé práce je poukázat na to, jak děti prožívají svátky a slavnosti ve waldorfské mateřské škole (dále jen WMŠ) a pokusit se tak zjistit a zároveň nastínit jejich význam pro osobnost dítěte.

Toto téma mě začalo zajímat již od té doby, co jsem o něm poprvé uslyšela, tedy na začátku mých studií na vyšší odborné škole. Můj zájem ještě zvýšila exkurze ve WMŠ, kterou jsem navštívila díky volitelnému předmětu, který nesl název Alternativní pedagogické směry a dále třítydenní exkurze v tomto zařízení.

Celou moji práci bude tvořit použitá literatura a zkušenosti, které jsem nabyla nejdříve jako praktikantka a poté i jako učitelka ve WMŠ Koněvova v Praze 3.

Hypotézy:

- 1) Domnívám se, že dodržování svátků a tradice pozitivně působí na rozvoj osobnosti dítěte
- 2) Chtěla bych potvrdit domněnku, že slavení svátků a slavností prohlubuje funkci emocionální

I Teoretická část

1. Život Rudolfa Steinera

Rudolf Steiner se narodil 27. února 1861 v Kraljeveci, který dříve patřil k Uhrám a v dnešní době leží na území Chorvatska. Jeho otec byl železničním úředníkem. Jeho rodiče byli původem Rakušané. Nejdříve navštěvoval reálnou školu ve Vídeňském Novém Městě a poté zahájil studia na vídeňské polytechnice. Zajímalo ho studium německé literatury, dějin, filozofie a přírodních věd. Po studiích se věnoval zpracovávání Goethových odkazů, a tak vydal i několik samostatných prací o Goetových přírodovědeckých spisech. Steinerův první známější spis nese název Základní směrnice teorie poznání (1986). V roce 1890 se stal pracovníkem výmarského Goethova Schillerova archivu.

V letech před první světovou válkou promýšlel Steiner systém tzv. antroposofie. Postupně se stále více vzdaloval tradičnímu pohledu na svět a dostává se do jiné sféry pohledu na člověka, na jeho schopnosti a duševní možnosti.

„V roce 1913 založil tzv. antroposofickou společnost, pro kterou nechal vybudovat vzdělávací centrum v Dornachu ve Švýcarsku, tzv. Goetheanum“.¹ Tak vznikala v letech 1913 – 1920 budova, která byla v jistém smyslu symbolem antroposofie. Stala se také sídlem Svobodné školy pro antroposofická studia. Kolem roku 1922 popularizuje ideje antroposofie v různých městech Evropy. Steiner rozpracovává problematiku tzv. eurytmie, teorie tří těl člověka, a věnuje se otázkám sociálního povznesení společnosti pomocí antroposofické výchovy jednotlivce.

Od počátku 20. let promýšlel pedagogickou hodnotu antroposofie, jejíž některé ideje uplatnil během své učitelské praxe ve waldorfských školách.²

Uprostřed výjimečné pracovní aktivity Rudolf Steiner nečekaně umírá 30. března 1925. Steiner byl až do své smrti předsedou Antroposofické společnosti. Jeho myšlenkový odkaz dále rozvíjela jeho druhá žena Maria Siversová a řada následovníků, praktických učitelů, a to na tzv. WŠ, které se šířily z Německa nejen do dalších evropských zemí, ale i do zámoří.

¹ Rýdl, K.: Alternativní pedagogické hnutí v současné společnosti. Brno 1994, str. 126

² Rýdl, K.: Alternativní pedagogické hnutí v současné společnosti. Brno 1994, str. 126

2. Vznik WŠ

První školu podle antroposofie rakouského pedagoga Rudolfa Steinera založil v roce 1919 Emil Molt v německé obci Waldorf pro děti zaměstnanců tamní továrny Waldorf Astoria. Škola měla být organizována jako svobodná instituce nezávislá na společenském uspořádání, která má v dítěti rozvíjet individuální nadání a tvořivý duševní a duchovní život.

Waldorfská pedagogika vychází z antroposofie Rudolfa Steinera, která si všímá zákonitostí vývojových kroků dítěte a mladého člověka, proměn a rozvoje jeho vztahu ke světu a jeho schopnosti učit se.³

Na tomto základě vzniklo od r. 1919 až do současnosti mnoho stovek pedagogických a léčebně-pedagogických zařízení po celém světě.

Pomalu vznikalo waldorfské školství ve Švýcarsku, Rakousku a Německu, teprve v 50. letech se náhle rozšířilo prakticky do celého světa. Dnes se udává, že existuje více než 700 škol tohoto typu, převážně soukromých, ve 43 zemích a jejich počet stále stoupá. Prudce se zvyšuje počet WŠ v USA, kde jich je v současné době nejméně 100, a údajně dalších 150 škol se připravuje na přijetí waldorfské pedagogiky. Stejně prudce se rozvinuly WŠ v postkomunistických zemích, především v zemích bývalého východního Německa.

Na výchovu je ve WŠ nahlíženo jako na vývojový proces, v němž jsou určité předměty zaváděny ve specifických fázích individuálního rozvoje osobnosti. Smyslem je upravit učební plán potřebám a postupně se rozvíjejícím schopnostem dítěte.

Steiner přicházel stále s novými myšlenkami. Jeho učení, které nazýval duchovní vědou, se dotýkalo snad všech stránek života společnosti, otázek teoretických i praktických. Největší úspěch měl se založením tří nových praktických směrů, a to v zemědělství, medicíně a ve školství. Úspěšná byla i jeho eurytmie, speciální rytmičný tanec, která se někdy považuje za samostatnou kulturní disciplínu, ale v praxi je především součástí WŠ. Steiner kladl velký důraz na křesťanskou tradici. Steinerovo učení je tak směsicí představ náboženských, okultních, historických, ale také vědeckých. Ke všem těmto prvkům připojil názory vlastní, ke kterým dospěl svéráznou cestou nadsmyslového poznání.⁴

³ Průcha, J.: Alternativní školy. Portál. Praha 1996, str. 24

⁴ Rýdl, K.: Alternativní pedagogické hnutí v současné společnosti. Brno 1994, str. 126

2.1 Vývoj waldorfské pedagogiky u nás a ve světě

Po roce 1920 byl založen Spolek waldorfské školy, který měl školu právně zastupovat. Krátce poté byla v Německu založena první mateřská škola. Počátkem třicátých let se rozmach v Německu zbrzdil kvůli převzetí moci nacisty. Školám bylo zakázáno otvírat nové třídy, neárijští učitelé byli odvoláni a školy postupně uzavírány. V roce 1938 byly v Německu WŠ zakázány, postupně likvidovány a Sdružení rozpuštěno.

Po kapitulaci Německa byly znovu obnovovány WŠ a obnovováno bylo i jejich Sdružení. Padesátá léta znamenají pro waldorfské hnutí obrovský rozmach. Již od dob založení první WŠ v Německu se tato pedagogika rychle šíří po celém světě a zejména v poslední době prožívá velký rozmach. Při svém vzniku a rozvoji vycházejí pedagogická zařízení vždy z kulturních a přírodních specifík daného prostředí. Jejich charakter je proto vždy originální, waldorfské hnutí jako celek tím tak získává velkou pestrost a diferencovanost. Všechny školy ale vycházejí při své práci ze vzdělávacího plánu, který svou skladbou vyrůstá z hlubšího chápání zákonitostí lidského vývoje. Waldorfský vzdělávací plán se tím stává jednotícím prvkem světového waldorfského hnutí, který umožňuje spojení potřeb místních s potřebami globálními.

Mimo SRN je nejvíce WŠ v zemích Beneluxu, ve Skandinávii, Velké Británii, dále ve Švýcarsku, USA, Kanadě a Austrálii.

Po změnách politického systému v listopadu 1989 novelizací školského zákona bylo v tehdejším Československu poprvé po půl století umožněno zakládání WŠ.

Někteří lidé v České republice byli již řadu let dobře obeznámeni s WŠ v Evropě. Vznikl Spolek přátel waldorfské pedagogiky a další občanské iniciativy. Byly pořádány veřejné přednášky a později i víkendové semináře s předními zahraničními lektory.

Na řadě míst vznikly iniciativy k založení mateřských i základních WŠ a do Evropy za poznáním dosud neznámých antroposofických aktivit v oblasti pedagogiky a medicíny se vydali významní činitelé místních správ, parlamentního školského a zdravotního výboru a ministerstva školství.

Postupně byly založeny tyto WŠ:

- 1990 – Písek
- 1991 - Příbram, Ostrava
- 1992 - Praha, Semily, Pardubice

V roce 1990 zahájila činnost speciální škola Jana Amose Komenského v Praze, která na principech waldorfské pedagogiky pracuje s postiženými dětmi. Léčebná pedagogika je důležitou součástí světového waldorfského hnutí, u nás je však doposud zastoupena jen touto jedinou školou, která má zatím 1. a 8. třídu základní a 9. a 10. třídu střední školy. Vzdělání potřebné pro vykonávání takto náročného pedagogického povolání získávají učitelé této školy v Kurzu léčebné pedagogiky, který odborně garantuje holandské léčebně-pedagogické zařízení Tobias School, Zeist a finančně podporuje holandská nadace IONA.

Dnes jsou ve světě WŠ zřejmě nejrozšířenějším typem alternativních škol ve světě. U nás představuje waldorfská pedagogika nejvýraznější školskou alternativu. V roce 2000 existovalo asi 1800 WMŠ ve 49 zemích všech kontinentů. V ČR v současné době pracuje 8 WMŠ disponujících mezinárodním statutem (v Praze 6, Praze 3, Písku, Starých Ždánicích, Brně, Turnově, Rovensku pod Troskami, Semilech), řada jednotlivých tříd působících v rámci větší mateřské školy a několik iniciativ k založení dalších MŠ a sedm základních WŠ (Karlovy Vary, Ostrava, Pardubice, Písek, Praha, Příbram, Semily).

Ve školkách chtěl R. Steiner vytvořit prostředí, ve kterém se mohou setkávat lidé různých kultur a různých vyznání, nebo i lidé bez vyznání.

Čeští antroposofové začali organizovat hned po pádu komunismu společenskou osvětu a kurzy pro učitele. Většina domácích WŠ tak vznikla krátce po listopadu. K vytvoření waldorfské školy je zapotřebí přinejmenším zapálených rodičů, kulturně-filosofického zázemí, příznivě nakloněných místních politiků a úřadů, kvalifikovaných pedagogů, vhodné budovy a zřizovatele.

3. Principy waldorfské pedagogiky

Učení se považuje za umění a také se tak praktikuje. Učitelé pomáhají dítěti odhalit a milovat svět kolem sebe. Nepřetěžují žáky vědomostmi, ale probouzejí v pravý čas náležitě schopnosti. Nepožaduje se nic, co není v souladu s psychickým vývojem dítěte. Děti zůstávají spolu podle věkových skupin, není tu raná specializace. Rozličnost třídy odráží různost lidstva jako základ sociální výchovy.

Zatímco tradiční škola prosazuje intelektuální vzdělávání, waldorfská staví na celostním přístupu k člověku a stejný význam klade i na prvky umělecké, praktické a mravní. Chápání člověka a výchovy v jeho celistvosti je základním pedagogickým principem na všech stupních škol.

Úlohou učitele je probouzet žákovy skryté schopnosti a umožnit jak skutečný rozvoj individuality, tak i jeho sociální integraci. Tato rovnováha pomůže dítěti nalézt přiměřený projev svobody. Mladí lidé tak vstupují do společnosti ne jako pasivní diváci, ale citliví a svědomití občané, kteří jsou připraveni nést svůj úkol aktivní prací pro změnu dnešního světa.

Zvláštní význam ve výchově má řád, rytmus, příroda a svátky. Waldorfská pedagogika, která neztratila vědomí o přírodních kořenech člověka, chápe význam biorytmů a dává mu originální výraz při utváření učebního plánu, rozvrhu hodin a slavení svátků. Smyslem slavností je vytvořit v dětech pocit sounáležitosti - nejen se spolužáky a učiteli, ale i s přírodou, se Zemí, s vesmírem.

3.1 Specifika waldorfské pedagogiky

Waldorfská pedagogika (dále jen WP) má mnoho specifík například místo známek se ve waldorfských školách používá slovní hodnocení, které umožňuje co nejvýstižněji popsat dosažený pokrok, poukázat na přednosti i na slabé stránky a jejich příčiny. Učitelé tak dávají rady a podněty pro další práci.

Součástí waldorfského pohledu na svět je tolerance k odlišnostem. Pokud učitel ví, že by žák s určitou specifickou vadou narušoval průběh dne nějak výrazně, tak je lepší, když jde dítě do jiné školy, která má program přizpůsobený jeho potřebám. V našich podmínkách je to velmi obtížné, protože zde zatím pracuje jediná waldorfská speciální škola a to Svobodná speciální škola J. A. Komenského v Praze. Daří-li se vše dobře, může být žák

se specifickým problémem velkým přínosem pro celou třídu. A nejedná se zdaleka jen o otázku pomoci slabším, ale také naučit se žít s člověkem, který má trochu jiné potřeby než většina, a umět ho přijmout. Teprve v každodenním životě s člověkem, který je jiný, si zdravé děti své zdraví uvědomí a více si ho váží.

Mezi další specifika patří, že cizí jazyky se vyučují již od první třídy. To, co WŠ odlišuje od klasických škol, je absence učebnic a to, že neexistuje propadnutí, jehož pedagogický efekt je pochybný. Učebnice nahrazují materiály, které si učitel sám, eventuálně ve spolupráci s kolegy vybírá nebo vytváří. Knihy mohou být doplňkem (např. cvičebnice a atlasy), nikoli hlavním prostředkem výuky, protože postrádají vztah ke konkrétní pedagogické situaci a svou strnulostí nevyhovují dynamickému postupu a momentálnímu stavu třídy. Velký význam je v této souvislosti přikládán žakovským pracovním a epochovým sešitům, které jsou vypracovány s velkou pečlivostí a žákům při přípravě nahrazují učebnice. Předpokladem pro úspěšné zvládnutí epochy je, že žák nebude dlouho chybět. Pokud taková situace nastane, vytvoří se proluka, kterou nelze nahradit jen zalistováním si v sešitě jiného spolužáka. Možnost nabízejí tzv. knihy reálií, zpracované jako pomůcka pro žáky, učitele i rodiče.

Každý výkon žáka je projevem celé jeho bytosti, jeho nadání, zájmu a úsilí, a proto ho nelze redukovat na pouhé číslo a tudíž se neznámkuje.

Výrazným a ojedinělým předmětem vyskytujícím se pouze ve WŠ a WMŠ je eurytmie - umění vyjádřit pohybem myšlenku, hudbu či vlastní prožitek. „Eurytmie je uměním, jehož vyjadřovacím prostředkem jsou ztvárněné pohybové formy lidského organismu pro sebe i v prostoru, ale i pohyby skupin lidí. Přitom se ale nejedná o mimické pohyby a projevy ani o taneční pohyby, ale o skutečnou zřetelnou řeč nebo zřetelný nápěv“.⁵ Eurytmie především spočívá v pohybech paží a rukou.

Eurytmie vznikla z potřeby sdělit obsah duše odpovídajícím uměleckým prostředkem veřejnosti. Eurytmie by měla využít a zaměstnávat celého člověka pro vyjádření ideje.

„Eurytmie je zařazena do učebního plánu WŠ. Dítě prochází jednotlivými jednoduchými geometrickými a kreslířskými formami podle hudebních motivů. Důraz je kladen na to, aby dítě celým tělem pociťovalo rozdíly mezi rovnou, křivou a obloukovitou linií“.⁶ Důraz je kladen na rytmické taktování básní. Dále se procvičuje

⁵ Rýdl. K.: Alternativní pedagogické hnutí v současné společnosti. Brno 1994. Str. 150

⁶ Rýdl. K.: Alternativní pedagogické hnutí v současné společnosti. Brno 1994. Str. 150

pomocí krátkých a dlouhých kroků střídání veršové míry. Později se přechází k znázornění hlásek v pohybech a gestech a také v tvorbě slov a celých vět. Tímto způsobem lze dosáhnout znázornění krásy mluveného projevu rytmičtým pohybem, což vede k vnitřnímu prožití a procítění textu. V dalších ročnících pokračuje eurytmie dále. Ve třetí třídě se zařazuje tělocvik. Jeho hlavní funkcí je rozvíjet první eurytmická cvičení. Tělocvik vyjadřuje bezprostřední vůli a eurytmie se snaží vyjádřit zvláštní citové odstíny a odlišnosti. Eurytmie je spíše obrácena na nitro člověka. Souvisí s kvalitativní vnitřní dynamikou, která se odehrává mezi dýchacím a cirkulačním systémem. Tím člověk získává vnitřní tělesně duchovní vztah k sobě samému. Lépe si tak uvědomuje harmonii celé lidské bytosti, což pak zpětně působí na jeho vědomí a projevy aktivity, čímž se pak lépe vyrovnává s překážkami a nezdary.

4. Prostředí WŠ

Významným prvkem spoluvytvářejícím příznivé klima je architektura a výtvarné řešení. Ne každá WŠ byla postavena jako nová budova s optimálním prostorovým řešením a v ideálním přírodním prostředí.

Jeden z architektonických požadavků je snaha o narušení pravidelné velké plochy, výzdoba z přírodních materiálů tzn. žádné umělé hmoty (viz příloha obr. 1), ze kterých je i celá řada pomůcek, zvláštní barevné ladění, květiny. Důraz je kladen na pestrost a barevnost prostředí. Škola bývá vyzdobena jemnými látkami světlých barev. To vše tvoří mimořádně harmonický obraz, takže na člověka už hned ve školních dveřích dýchne slavnostní atmosféra. Stavba by měla být mnohoúhelníková a nepravidelná. Charakteristikou těchto škol jsou velká okna, dřevěné obklady a kamenné mozaiky. Každá třída a chodby jsou laděny do jiných barev. Waldorfská třída bývá vymalována speciální vrstvenou malbou, která působí trochu zamlženě až zasněně. Požadavek, který má splňovat WŠ, je ten, že se tu má dítě cítit volně a příjemně. Je to hlavně tím, že je škola uzpůsobena pro žáka a ne žák pro školu.

5. Spolupráce rodičů s WŠ

Waldorfská škola by pro dítě neměla být něčím odtazitým, neměla by být jen místem, kam musí chodit, ale měla by se stát přirozenou součástí jeho rodiny a života. Má-li být toto společenství žáků, učitelů a rodičů skutečně živým, pak je nutný neustálý vzájemný kontakt a spolupráce mezi nimi. V tomto ohledu klade waldorfská škola mnohem větší nároky jak na učitele, tak i na rodiče žáků.

Spolupráce je na škole tohoto typu samozřejmě velice široký pojem, jelikož její aktivity jsou vedeny mnoha směry. Přestože není předem určen systém komunikace, z řad rodičů se formuje skupina zástupců, jako např. rada rodičů, která je zprostředkovatelem mezi ostatními rodiči a učiteli. Nehájí pouze zájmy rodičů, ale je i pomocnou rukou při veškerých aktivitách školy.

Ve WŠ vzniká daleko užší vazba mezi rodinou a školou, než na jakou jsme byli zvyklí z minulosti. Rodiče jsou vtaženi do života školy, účastní se slavností, které se ve škole každoročně konají (Michaelská slavnost, svatý Martin, adventní zahrádka, masopust, Velikonoce, svatojanská slavnost a podobně). Pořádají ve škole dobročinné jarmarky a bazary. Škola by zkrátka měla být jejich se vším všudy. Ideální situace je taková, kdy je mezi učitelem a rodinou dobrý vztah a rodiče jsou ochotni spolupracovat na vývoji dítěte stejným směrem jako učitel.

Jako projev společenského zajištění škol vznikaly již ve dvacátých letech rodičovské rady. V dnešní době již existuje rodičovská rada při Sdružení waldorfských škol. Každý rok se uskutečňují schůze rodičů a učitelů, kde se společně snaží nacházet nové možnosti výchovného působení. Na tyto schůze navazují jednání, který je důležitý pro popularizaci hnutí ve veřejnosti. Zde se často projednává vzdělanostní úroveň žáků a součástí jsou samozřejmě různé dialogy a besedy.

Rodiče zároveň pomáhají při zajišťování nejrůznějších akcí, jako jsou například koncerty, divadla, oslavy nejrůznějších svátků, výstavy apod.

Rodiče také pomáhají při nejrůznějších údržbářských pracích, účastní se sportovních akcí společně s učiteli i dětmi.

6. Antroposofie

Antroposofie vznikla v 19. století, a proto je někdy řazena k novým duchovním směrům. Mimo jiné navazuje na teozofii a na rosikrucianství. Novým duchovním směrům se někdy připisují sektářské rysy, což je antroposofii zcela cizí. Naopak vyjadřuje svojí otevřenost a toleranci.

„Antroposofie se sama chápe jako křesťansky orientované duchovní hnutí. Antroposofové se obvykle považují za křesťany netradiční, necírkevní, ezoterní. Domnívají se, že církve jsou příliš spjaty s minulostí, zatímco oni sami reprezentují alternativní křesťanský impuls, který je schopen prosvětlit a posílit současnou kulturu.“⁷

Antroposofii můžeme chápat jako nauku o člověku. Podle ní se člověk vyvíjí ve třech sedmiletých cyklech. Dítě v každém z těchto sedmiletí potřebuje zcela jiný přístup. Po skončení třetího sedmiletí ve dvacátém prvním roce je člověk dospělý a svůj další vývoj by měl být schopen řídit sám. Celá předchozí výchova by měla směřovat k tomu, aby pro to měl mladý člověk co nejlepší předpoklady.

Dítě v prvním sedmiletí je zcela otevřené svému okolí. Dítě je ve fázi fyzického zrození. Tělo dítěte se rozvíjí a všechny podněty na ně velice působí. Rodiče by měli být dobrým příkladem, protože se dítě v této fázi učí především nápodobou. Proto by dítě nemělo vidět žádné věci, které by později zopakovalo a od rodičů pak slyšelo, že to nesmí dělat. Jakékoli apelování na intelekt dítěte je v tomto období nežádoucí. Postupně se dítě ze světa vyděluje (samo sebe označuje „já“, projde obdobím prvního vzdoru), až je schopno vstoupit do dalšího stupně svého vývoje, kdy může zahájit školní docházku.

Ve druhém období, které začíná přibližně výměnou zubů a trvá do čtrnáctého roku, je situace zcela jiná. Výměna zubů je chápána jako druhé narození tzv. těla obraznosti nebo éterického těla, jehož obraznost je spojena zejména s pamětí. Nastává doba, kdy dítě nezbytně potřebuje láskyplnou autoritu, takovou, o níž je možné se opřít a která mu poskytuje bezprostřední vzor, podle kterého si dítě vytváří svědomí, zvyky a ovládá svůj temperament. Kolem devátého roku, který je pro waldorfskou pedagogiku významný, dítě začíná velice rychle chápat, že nikdo dospělý není dokonalý. Proto má třída ve WŠ mít jednoho třídního učitele od první do osmé třídy, proto má tento učitel učit pokud možno všechny předměty, které zvládne v odpovídající kvalitě. Rozvíjet by se mělo tzv. éterické tělo, které dodává síly

⁷Stampach, O.: Anthroposofie. Votobia. Olomouc 2000

pro další rozvoj fyzického těla. Svět by měl být dítěti přibližován ve formě pohádek, říkadel, příběhů plných fantazie, citu a symbolů.

Třetí období, které trvá přibližně od čtrnáctého do jedenadvacátého roku, je charakteristické nástupem puberty a vývoje tzv. astrálního těla. Teprve v tomto období je podle Steinera možné rozvíjet rozum abstraktními teoriemi. Protože dítě vyžívá, měla by se výchova dítěte orientovat rytmicky-taktově, čemuž odpovídá tzv. eurytmie. Končí úloha jediného třídního učitele, třídní učitel od třídy odchází a jeho nástupce přebírá třídu s novou úlohou. Waldorfská pedagogika velice úzce spolupracuje s lékařem, aby se včas rozpoznaly všechny chybné jevy ve vývoji dítěte. Proto má WŠ dvanáct ročníků, aby se náležitě využilo schopností, jejichž probuzení se po celou dobu připravovalo. Ve chvíli, kdy děti projdou cestou svého individuálního duševního vývoje, jsou zralé.⁸

⁸ Singule, F.: Současné pedagogické směry a jejich psychologické souvislosti. SPN. Praha 1992. str. 17

7. Waldorfské mateřské školy

V roce 1997 byla ustavena Asociace waldorfských mateřských škol v České republice.

Pedagogický život waldorfské mateřské školy (dále jen WMŠ) není tvořen vytyčenými učebními cíli. Tento život je tvořen lidsky osobnostně utvářeným prostředím, ve kterém je pro děti zachován prostor pro konání a prožívání, který samy naplňují. Proto také vlastním pedagogicko-didaktickým cílem nejsou konkrétní obsahy, ale sám prostor pro rozvoj vytvořený každým z vychovávajících.

Z hlediska organizace je život v MŠ podmíněn pevným rytmem roku, týdne a dne. Hlavními ročními slavnostmi jsou slavnost podzimní rovnodennosti, sv. Martina, mikulášská, vánoční slavnost, Tři králové, Hromnice, masopust, Velikonoce, jarní slavnost, otvírání studánek a svatojánská slavnost. Čtyřem ročním obdobím odpovídají čtyři hlavní roční slavnosti, ke kterým jsou v průběhu roku připojeny další.

Slavení křesťanských svátků patří k této výchově a je velmi důležité pro pěstování určitých zvyků.

7.1 Charakteristika vzdělávacího programu ve WMŠ

Obecným cílem výchovně vzdělávacího procesu ve WMŠ je harmonický rozvoj dítěte předškolního věku s důrazem na oblast citovou a morální.

Pedagogické působení vychází z vývojové psychologie Rudolfa Steinera a z dlouholeté praxe v oblasti waldorfské pedagogiky.

Vzhledem k tomu, že dítě v předškolním věku potřebuje své síly k rozvoji a upevnění stavby orgánů a své tělesnosti, není tato výchova zaměřena přednostně na rozvoj intelektu. Je třeba poskytnout dětem co nejširší nabídku toho, co rozvíjí vůli, citění a myšlení a co tyto tři oblasti dává do souladu. Veškerá činnost je vedena vědomím, že dítě musí mít možnost spoluprožívat a spoluvytvářet život v MŠ a jejím blízkém okolí. Proto učitelka provádí všechny činnosti s dětmi - šije, maluje, peče chléb apod. Principem je zde výchova napodobováním.

7.2 Principy a metody práce ve WMŠ

Základním rysem waldorfské pedagogiky je snaha o rozvoj člověka v jeho celistvosti. Výchova a vzdělávání vycházející důsledně z vývojových potřeb dítěte se zaměřuje především na utváření vztahu ke světu pomocí sil myšlení, citění i vůle. Výrazným prvkem je pěstování humanity a lidskosti, tolerance a porozumění druhým. Práce s dětmi je tak zaměřena na probouzení vlastního živého myšlení, širokého soucítění, vůle vedoucí k zodpovědnosti a vlastní tvůrčí realizaci.

Chceme-li poznat bytost vyvíjejícího se člověka, musíme vyjít z pozorování skryté podstaty člověka vůbec. To však, co je vnějškově na člověku pozorovatelné, tedy například jeho fyzické tělo, je pouze jedním článkem celé jeho bytosti. Úkolem výchovy ve smyslu waldorfské pedagogiky je připravovat podmínky a pečovat o to, aby probouzení těchto nových článků lidské bytosti mohlo do období dospělosti člověka optimálně probíhat. V centru péče o dítě stojí úsilí o posilování toho, co ještě samo nemá potřebnou sílu, ať už se jedná o oblast fyzického zdraví dítěte, nebo jeho ještě křehkou psychiku.

Vývoj člověka probíhá ve víceletých cyklech. Každý člověk v průběhu života prochází jeho jednotlivými fázemi osobitým způsobem a v každé vývojové fázi jsou možnosti pro optimální rozvoj rozmanitých lidských vlastností a sil. V období předškolního věku je dítě zcela v zajetí smyslových vjemů. Schopnost identifikace je v této fázi největší. Dítě má přirozenou potřebu rytmu nejen co se týká spánku a bdění, klidu a aktivity, ale i opakování pohybu, zvuku a rytmu. Proto je důležité rozdělení dne, týdne, měsíce i roku. Všechno se opakuje v pevném rytmu, střídá se napětí s uvolněním.

S vědomím těchto vývojových zákonitostí jsou organizovány některé výchovně vzdělávací postupy v MŠ úzké spolupráci s rodinou.

Dítě zcela přirozeně přejímá naše postoje a soudy a ztotožňuje se s nimi. Není tedy lhostejné, jak zacházíme s věcmi každodenního života, jak jednáme s ostatními lidmi, jaké postoje vyjadřujeme nebo v sobě neseme. Z tohoto hlediska není podstatné, jaké množství podnětů na dítě působí a kolik poznatků o okolním světě získává, naopak – výchovně nejdůležitější je zde otázka kvality podnětů, jimž je dítě vystavováno a jimž je oslovováno. Důležitým aspektem WP je otázka působícího vzoru. Vzorem je každý, kdo je dítěti nějakým způsobem blízký – rodiče, vychovatelé, kamarádi, sourozenci. Právě blízká osoba zprostředkovává dítěti informace o neznámých skutečnostech světa. Z toho vyplývá, že ve WP není kladen nárok na dítě (zda už umí to či ono), ale na dospělé osobu. Je důležité umožnit dítěti, aby napodobovalo zdravé vzory. Zde má největší význam to, jaký je

vychovatel člověk, jaké dojmy dítě jeho prostřednictvím dostane, zdali ho může napodobovat. Totéž platí také o tvorbě prostředí, ve kterém se dítě nachází, a o předmětech, které používá při svých hrách. Dospělý by měl být při vytváření prostoru pro dítě veden snahou, aby se dítěti dostalo co nejpresnějších, nejautentičtějších smyslových vjemů. Takovou službu vykonávají hračky a předměty vyrobené z přírodních materiálů (viz. příloha obr. 7). Přírodní materiály jsou původní přirozená informace o světě kolem nás (nezkreslená lidským působením neproměněná). Hračka z přírodního materiálu nebo přírodnina sama (plody, kousky různých druhů dřev, hedvábí, len) nesou v sobě stále svou životní sílu příjemně oslovující smysly dítěte (tvar, teplo, jemná barva, povrch apod.). WP preferuje právě tuto jednoduchost, čistotu tvarů a organický původ předmětů, zejména v dnešní době plné nejrůznějších náhražek všeho druhu. Vše, co platí o podněcujícím a bytost dítěte oslovujícím jednání vychovatele nebo o předmětech, s nimiž dítě manipuluje, platí stejně i o obsahu činností s dítětem předškolního věku. Toto dítě se teprve učí orientaci ve světě pro něj ještě neznámém a jistotou v tomto poznávání posiluje, vycházíme-li z přirozených životních situací.

7.3 Metody, přístupy a možnosti jejich naplňování ve WMŠ

Základními metodami práce s dětmi jsou princip nápodoby, působení kvalitního prostředí a metoda rytmu a opakování.

Vše, s čím si dítě hraje, ovlivní jeho fantazii. Totéž platí i o tvorbě prostředí, ve kterém se dítě nachází, a o předmětech, které používá při svých hrách. Proto jsou vybavení a hračky především z přírodních materiálů, které zprostředkují přiměřené dojmy z okolí dítěte.

7.4 Vzdělávací obsah WMŠ

Obsah činností v průběhu roku je uspořádán do jednotlivých celků, které vycházejí tématicky z proměn přírody v průběhu roku, a symbolů, které tyto proměny v našem kulturním prostředí charakterizují. Každý ze svátků tvoří jeden blok, který umožňuje prostřednictvím tradičních a dítěti srozumitelných obrazů, rituálů a praktických činností prožít určitou konkrétní skutečnost nebo naplnit výchovný cíl.

Jednotlivé bloky – Michaelská doba, Martinská doba, Advent, Masopust, Jarní slavnost,
Letnice, Svatojánská doba,

7.5 Činnosti během týdne ve WMŠ

Každému dni v týdnu je vyhrazena určitá činnost. V každé třídě jsou tyto činnosti uskutečněny v odlišných dnech.

Malování:

Při malování se děti seznamují s barvami, nezobrazují však konkrétní předměty, ale používají svět barev, jejich vznikání a prolínání. Děti pozorují, jak se jedna barva setkává s druhou, ohraničuje ji nebo se s ní spojuje, jak vznikají nové barvy, nové formy. Svou fantazií v tom vidí to nebo ono. Tak dítě vyvíjí obdivuhodné intuitivní umění kladení barev. Takovéto malování nevede k soutěživosti nebo k obkreslování.

Pečení chleba, příprava müsli:

Přípravy pečení chleba se účastní všechny děti. Ráno zadělají společně s učitelkou těsto (viz. příloha obr. 5). Konečné vypracování má na starosti učitelka, děti vypracovávají za doprovodu písni nebo říkadel malé bochánky. Děti projdou celý proces pečení chleba i s předcházejícím mletím celozrnné mouky. Dítě tak může dojít k sebeuspokojení nad svou soběstačností. Stejně tak je to při přípravě müsli. Dítě potraviny krájí, dělí a míchá různé druhy ovoce. Všechny tyto činnosti poskytují bohaté smyslové zážitky a jsou i zdrojem nových pracovních a sociálních návyků.

Kreslení:

Při kreslení užívají děti voskové pastely v blocích s širokou měkkou stopou na velkém formátu papíru (viz. příloha obr. 4). Dětské práce se nehodnotí a zpravidla se nevystavují. Jde o potěšení z kreslení a ztvárnění prožitku.

Modelování, práce se dřevem:

Základním materiálem při modelování je včelí vosk. Při jeho zpracování si děti pěstují nejen jemnou motoriku, ale i trpělivost, neboť toto zpracování je zdlouhavější než při práci s plastelínou (viz příloha obr. 8).

Pohybová výchova:

Pohybová výchova je zde zastoupena především eurytmií, která je spojením pohybu se slovem nebo hudbou. Tato činnost léčivě působí na celý organismus, podporuje správný rozvoj vnitřních, životně důležitých orgánů a pomáhá při utváření řečových schopností i při korekci vad ve výslovnosti. Umožňuje dítěti vžívat a vcítovat se do dějů a nálad, které ztvárňuje při zapojení celé smyslové sféry.

Vzhledem k tomu, že je eurytmie zejména sociálním cvičením, je kladen důraz především na volný, přirozený a vydatný pohyb na zahradě nebo na vycházkách. Do programu lze zařadit podle zájmu rodičů i jiné druhy léčebně pohybových aktivit.

Zpěv:

Zpěv zde není pojednán jako samostatná řízená činnost. Zpívá se při každé příležitosti, zpěv doprovází umělecké činnosti, pohádky, uvádí kreslení či pečení chleba, je přítomen i při ranních hrách a poledním odpočinku.

Významné místo v průběhu každého dne v mateřské škole zaujímá klasická pohádka, která je dětem zpočátku vypravována, později předváděna s loutkami. Pohádka je obměňována za 2 – 3 týdny, což umožňuje dětem hluboké procítění děje ve všech detailech a následné přenesení do jejich her. Stejně důležitá jako obsah je přitom celá atmosféra, ve které se vypráví i naslouchá.

Vše, co působí na dětské smyslové orgány, s čím si dítě hraje, v jakém prostředí se pohybuje, ovlivní jeho fantazii, tvořivé síly a svobodný vývoj. Proto jsou vybavení a hračky voleny převážně z přírodních materiálů, které zprostředkují přiměřené dojmy z okolí dítěte.

Stravování v MŠ tohoto typu se opírá o zásady racionální výživy a je svou podstatou spojeno s vědomím vývojových zákonitostí dítěte. Stolování je vždy určitým obřadem, který je veden příkladem učitelky. Při přípravě jídla, úklidu a umývání nádobí děti pomáhají. Před jídlem si všechny děti přejí společnou průpověď a jídlo končí společným poděkováním.

Po vánočních prázdninách vždy začnou předškoláci den tzv. projektem, aby se naučili soustředění a trpělivosti při práci. Tento projekt trvá až do konce školního roku. Důraz se klade na to, aby práce byla dokončena. Každý předškolák, když přijde do třídy, našije si např. na svoji taštičku, kterou si postupně vyrábí, jeden malý ozdobný kousek, který jim nakonec utvoří na taštičce mozaiku.

8. Denní rytmus

Velmi důležitým fenoménem v životě WMŠ je řád a rytmus. Ty provázejí člověka i lidstvo od samého počátku jeho existence. Člověk se setkává s rytmem již v období před svým narozením a potom během celého svého života, rytmus náleží k jeho fyzické existenci, k fungování jeho tělesné i duševní složky (nádech – výdech, spánek – bdění, tep srdce, chůze), souvisí i s jeho životními podmínkami (střídání dne a noci, příliv – odliv, průběh roku, koloběh vody, fáze měsíce, zrod – zánik apod.). I dítě vnímá v době před narozením rytmus matčina dechu, tepu matčina srdce, rytmický proud řeči apod. Rytmus je projevem řádu. Prožitek řádu věcí, jejich rytmického proměňování a vzájemného podmiňování dává pak dítěti v prvních sedmi letech života pocit, že vše má své místo, svůj účel a svůj smysl. Ve WMŠ lze vytvářet různé druhy rituálů – oslavy ročních svátků, narozenin, sebeobslužné činnosti a pěstování společenských návyků jsou rovněž zdrojem drobných každodenních rituálů.

Život je tu naplněn a utvářen všemi možnými rytmy. Některé jsou mu již důvěrně známé (rytmy spojené s fungováním těla), s jinými se setkává při příchodu do mateřské školy, kdy jsou pravidelně střídány činnosti volné, při kterých může projevit svou vůli a tvůrčí sílu, a činnosti řízené, kdy se cítí být součástí širšího společenství a učí se ctít projevenou vůli druhého.

Jiným typem rytmu je pravidelné střídání činností konaných pouze v určitý den v týdnu – např. úterní pečení chleba, páteční modelování pomocí včelího vosku a podobně. Nejširěji pojatým rytmem, s jakým se dítě ve WMŠ setkává, jsou slavnosti vycházející ze zákonitostí přírody – ročních období.

To, co je jedinečné pro člověka, je velice důležité pro výchovu. Významný je pro dítě pořádek. Stane-li se řád abstraktním principem, zvrhává se vše v byrokracii, což znamená – stává se nelidským. Řád musí být nesen konkrétním člověkem. Dospělí něco předutvářejí a dítě se vpraví do toho, co prožívá dospělý, a prožívá to s ním. Podle toho, jak si člověk rytmus utváří, vzniká nezaměnitelná individualita. Každé dítě žije v rytmu probouzení a usínání, přijímání a zapomínání. Rytmus je nástrojem pro vedení dětí. V setkávání s dítětem mu ukazují část sebe sama, jak já zacházím s rytmem. Děti potřebují to, co je rytmicky uspořádané – aby je obklopovala podstata života.

Rytmus není něco otrocky nadiktovaného, je to vnitřní duchovní princip, který se konkretizuje na životě. Člověk se ale také musí dívat na život. Například když už se chýlí doba, ve kterou chodí dítě pravidelně spát a vidíme, že si ještě hraje, je vhodné ho třeba půl

hodiny předem upozornit na pozdní dobu, a ne říci – již je osm hodin, jdeme spát. Měli bychom dát dítěti čas hry dokončit, eventuálně o pár minut přetáhnout. Je dobré dbát na rytmus, ale nemusí to být za všech okolností.

Kvalita spočívá v integraci, život znamená vždy integraci. Chci-li život žít spokojeně, chci-li prožívat kvalitu života, musím integrovat do života to, co mě potkává. To nemohu vytěsnit a to je rytmus. Zodpovědnost leží i v obelhávání sama sebe, což je především otázka přítomnosti „já“. Mé jednání je především otázkou vnitřní svobody. Mám svoji intuici, která vždy najde okamžik a ví, co je správně, a jednám na jejím základě, a to je svoboda. Opakem svobody je, když jsme otrokem duševní nálady a z toho vyplývají konflikty. Ty vyžadují transparentnost, a tak musím umět své jednání zdůvodnit.

Jiným principem rytmu je rytmus smyslově uchopitelný. Smyslový indikátor rytmu je rituál, který děti velice potřebují. Např. nezačneme snídat, než si popřejeme dobrou chuť. Děti mají jemné pozorovací schopnosti. Rytmus je stále se opakující děj, a to je to, co dítěti dává jistotu. Dítě se může napojit na rytmický průběh. To je síla opakování, aniž bychom se opakovali. Opakování je pouze formální, ale jinak to myslíme opravdově. Např. pokud vidíme přítele, řekneme: rád tě vidím. A když ho vidíme každý týden, stejně to vždy zopakujeme, ale pouze formálně, protože je s ním vždy nový prvek, který to oživuje, a to je rituál.⁹

⁹ Sassmanhaussen, W.: Rhythmus: volný přepis záznamu z přednášky 3. 3. 2007

9. Význam svátků z hlediska vývoje dítěte

Slavení slavností jsou součástí kultury různých společností a má své kořeny již v prvopočátcích vývoje lidské společnosti. Vždy se jednalo o pravidelné obřady u příležitosti různých cyklicky se opakujících událostí nebo přírodních jevů, většinou se ale vázaly k významným obdobím roku. Později byly tyto předkřesťanské slavnosti obohaceny o prvky křesťanství a začaly být v kultuře společností střední Evropy vnímány jako svátky církevní. Slavnosti předkřesťanských civilizací byly svým charakterem zaměřené spíše na úctu a respektování řádu a motiv křesťanství s postavou Krista rozšířil základ těchto slavností o rovinu člověka. Svátky, které budu podrobněji představovat v praktické části této práce, plynou ve WMŠ v určitém rytmu. Podoba svátků a jejich prožívání se mění v průběhu celých dějin. Velmi důležitý pro slavnosti vůbec je jejich vnitřní smysl. Jedním z hlavních přínosů slavností je v posilování kolektivu třídy. Díky přípravnému období, které předchází samotným slavnostem, se děti mohou pomalu dostávat do sváteční atmosféry a připravovat se tak s kamarády na den oslav. Po jeho skončení si pak důvěrně sdělují zážitky a dojmy, které nabyly během slavností. Svátky díky tomu plní zejména sociální funkci.

Dětem se neříká pravý důvod slavení některých svátků (jako třeba svatodušních apod.). Více než o obsah jde v tomto případě o prožitek, o zvolení přiměřených obrazů pro děti. I zde záleží na konkrétní školce, které svátky a jak je oslaví.

Nyní bych chtěla rozpracovat svátky, které slaví WMŠ Koněvova, po teoretické stránce. Ukážky, jak tyto svátky slaví děti s učitelkami následují v praktické části práce.

9.1 Slavnosti podzimu

9.1.1 Svatý Václav

Svatý Václav se narodil v roce 907 do rodu Přemyslovců jako syn českého knížete Vratislava a jeho manželky Drahomíry. Za dozoru svaté Ludmily se učil spisovnému slovanskému jazyku. Když už uměl slovansky dobře číst a psát, poslal ho otec do Budče, aby se tam u slovanského kněze, který se nazýval Učen, naučil latinsky, protože potřeboval jako budoucí panující kníže latinu pro styk se západními německými sousedy. Když se ještě zdržoval v Budči, zemřel mu r. 920 předčasně otec. Václavovi bylo tehdy pouze 13 let. Poněvadž byl ještě neplnoletý, vládla jeho jménem matka Drahomíra. Zatím svatý Václav pokračoval v učení a dosáhl veškeré přístupné vzdělanosti slovanské, latinské i řecké. V témže roce co otec, zemřela mu i milovaná babička svatá Ludmila. Byla na hradě Tetíně usmrcena,

jak se zdá z popudu kněžny Drahomíry. Důležitou roli sehrál ve Václavově životě jeho mladší bratr Boleslav I., který ho zavraždil. Byla to smrt mučednická, neboť byl ubit pro své křesťanské smýšlení a jednání.

Jako panovník byl Václav vzorem křesťana. Vyznamenával se hlavně vysoce zbožným a mravním životem, horlivostí pro čest a slávu Boží, péčí o rozšíření křesťanské víry v celém národě, stavbou četných křesťanských chrámů (na samém Pražském hradě založil chrám svatého Víta). Václav zřejmě bydlel na pražském knížecím paláci, kde se nacházely vinice, kam sám chodíval lisovat své víno. Naučil se, jak se z hroznů udělá dobrý nápoj. Sám vypěstoval rostliny vinné révy, staral se o ně a pak z nich udělal víno. A to víno se nepilo jen tak, ale při velkých slavnostech. Dovedl připravit i chléb. Věděl, že nejdříve musí zasít zrníčka obilí, až zrna vyrostou v klasy, tak je poséci a nová zrna z klásků semlít na mouku. A z té mouky pak teprve připravit chléb. Takový to byl kníže!

9.1.2 Svatý Michael

Svatý Michael je vůdcem nebeských vojsk a vítěz nad démonem a ochránce Izraele. Je patronem těch, kteří pracují se žářem v peci, jako jsou např. pekaři.¹⁰ Dále je vnímán jako Kristův pomocník. Jeho posláním je, aby se člověk v době, ve které převládá rozum, dokázal pozvednout k duchovnímu světu, a to vlastním prožíváním.¹¹

Michael bývá zobrazován se štítem a kopím při přemáhání hada nebo draka. Tento boj znázorňuje boj světla s tmou, přičemž světlo znázorňuje jasné vědomí a myšlení a tma zastupuje strach, obavy a egoistické myšlení. Michael tedy osvobozuje myšlenky v hlavě, uvolňuje jim cestu a vyvolává nadšení v srdci.

9.1.3 Svatý Martin

Martin se narodil kolem roku 316 v římské provincii Panonii (dnešní Maďarsko) pohanským rodičům. Ve dvanácti letech se poprvé setkal s křesťany, se kterými se poté setkával tajně, a jeho srdce se začalo plnit láskou k člověku a přírodě. Podle legendy byl Martin voják s dobrým srdcem. Jednou na podzim jel se svým vojskem do města a spatřil před městskou branou promrzlého a polonahého žebráka. Nikdo si ho nevšímal. Martin u sebe

¹⁰ Heyduk, J. Svatí církevního roku. Praha. Vyšehrad 2001, str. 172

¹¹ Baumann, A. Abeceda anthroposofie. Slovník s výkladem pojmů z oboru anthroposofie. IOANES. Březnice. 1999, str. 104

neměl žádné peníze, tak rozetnul svůj plášť na dvě poloviny a jednu mu daroval. V noci se mu pak zjevil Kristus, který měl na sobě polovinu jeho pláště. Zanedlouho odešel Martin z armády, byl vysvěcen a také přivedl ke křesťanství jeho matku. Stal se biskupem a založil klášter v Marmoutieru. Zemřel v roce 397 a jeho hrob se stal poutním místem.¹²

9.2. Slavnosti zimy

9.2.1 Advent

Nazývá se tak doba přípravy na Vánoce. Toto označení pochází z latinského slova „adventus“, což znamená příchod. Myslí se zde na příchod Vykupitele Ježíše Krista. Každoročním prožíváním adventu a slavením adventní liturgie církev zpřítomňuje očekávání starozákonních proroků, kteří připravovali lidstvo na příchod Mesiáše. Tím, že se věřící vžívají do atmosféry této dlouhé přípravy na první příchod Vykupitele, ožívují zároveň touhu po jeho druhém příchodu na konci časů, ale rovněž do svého vlastního života. Čas adventu pro nás znamená utlumení životních pochodů, přesun energie do sféry myšlení a duchovní povznesení.¹³

Advent byl ustanoven v 8. století, protože dříve se jeho doba měnila. Datum první adventní neděle je pohyblivé. Je to proto, že poslední adventní neděle - čtvrtá - připadá vždy na neděli před 25. prosincem (který je hlavním vánočním svátkem). A protože 25. prosinec je každý rok v jiném dni v týdnu, tak i první adventní neděle má každý rok jiné datum. Advent vždy trvá do půlnoci dne 24. prosince (někdy se proto stává, že poslední adventní neděle může připadnout i na Štědrý den. V takovém roce trvá advent vlastně jen tři týdny, i když má čtyři adventní neděle).

Půst se dodržoval po celou dobu adventu, než na Štědrý den vyšla první hvězda. Poté zasedla svátečně oblečená rodina ke slavnostní večeři a pomodlili se tím, že poděkovala za vše dobré z předchozího roku a prosila o požehnání do roku příštího. Večeře byla složena z několika chodů. Jedly se pukance s mákem a medem, kuba, muzika, čočková nebo hrachová polévka a hubník, což je nákyp s houbami. Až v 19. století se začal jíst kapr. Jídlo na vánoční stůl bylo připraveno z plodin, které symbolizovaly plodnost a měly zajistit lidem a dobytku zdraví, hojnost a sílu. Jídla muselo být hodně a navíc ještě muselo zbýt, což bylo symbolem hojnosti v příštím roce.¹⁴

¹² Jánská, I., Bejšáková, P.: Sborník Věneček - podzim č. 3. Praha 2002, str. 23

¹³ Langhammerová, J. Lidové zvyky, výroční obyčeje z Čech a Moravy. Lidové noviny Praha 2004, str. 233

¹⁴ Jánská, I., Bejšáková, P.: Sborník Věneček - zima č. 4. Praha 2002. Str. 12

Věvec je odnepaměti symbolem vítězství a královské důstojnosti. Adventní věvec je holdem tomu, kdo je očekáván, a kdo zároveň již přichází jako vítěz, jako král a osvoboditel: Ježíš Kristus. Rozlévající se světlo z hořících svící vyjadřuje přicházejícího Krista, který rozptyluje temnotu a strach. Obsah adventní doby výstižně vyjadřují staré české adventní písně „roráty“, sestavené podle biblických textů, převážně prorockých. Připomínají očekávání spásy, vyvedení ze zajetí a uvedení do Boží blízkosti. Přinášejí ujištění o Boží věrnosti v příslibu spásy. Tyto staré písně nás spojují s vírou našich předků.

9.2.2 Tři králové (6. leden)

Tento svátek se slaví na památku narození Ježíše v Betlémě. V té době vešli mudrci z východu do domu a obětovali přinesené dary, a to zlato, kadidlo a myrhu. Podle tří darů se domníváme, že šlo o tři mudrce. Baltazar symbolizuje spojení s nebem a jeho atributem je kadidlo. Melichar představuje symbol spojení s duchem a jeho atributem je zlato a Kašpar ukazuje na znalost lékařského řemesla a jako svůj atribut nese myrhu. Při koledě se někdy rozdávaly tzv. tříkrálové lístky (poutní svaté obrázky, které zobrazovaly sv. Tři krále. Ti chodívali sami. Původně je představovali mladíci, později děti v maskách z papírové koruny, vousy z koudele nebo vaty, v bílé dlouhé košili přepásané provazem, červeným šátkem nebo stuhou.¹⁵

Tento svátek je slavnostní přísahou a zveřejněním poznání o Kristově narození a zároveň je to den Ježíšova křtu a den, kdy učinil Ježíš zázrak na svatbě v Káně.¹⁶

V předvečer sv. Tří králů zapalovali lidé svíce a věřili, že tomu, komu jako prvnímu dohoří, ten také jako první zemře. Podle toho, jestli kouř stoupal nebo klesal, měla přijít duše člověka do nebe nebo pekla. Ráno před východem slunce se mladé dívky omývaly sněhem, aby měly bělostnou pleť, a některé se celé nořily do ledové vody kvůli pevnému zdraví po celý rok.¹⁷

Tímto svátkem končil cyklus vánočních svátků, odstrojoval se vánoční stromeček, a pokud ne, nechával se až do Hromnic.

9.2.3 Hromnice

¹⁵ Vondruška, V.: Církevní rok a lidové obyčeje. Dona. České Budějovice 1995, str. 45

¹⁶ Adam, A. Liturgický rok, historický vývoj a současná praxe. Vyšehrad. Praha 1998, str. 141

¹⁷ Vondruška, V.: Církevní rok a lidové obyčeje. Dona. České Budějovice 1995, str. 45

Světlo a oheň vždy patřily k symbolům s představami boje dobra a zla. Svít hromniček měl vést umírajícího na cestě do věčnosti. Umírajícímu se dávají buďto do ruky, nebo se staví vedle lože. Svíčky hromničky se rozsvěcely při bouřce, aby byl dům ochráněn před bleskem. V některých krajích se jim připisovaly i jiné ochranné funkce např. hospodář obcházel s posvěcenou hromničkou třikrát kolem úlu, aby měl hodně medu a aby byly včely chráněny před zloději.¹⁸

Na Hromnice bylo zakázáno šít, protože lidé věřili, že by mohla špička jehly přitáhnout blesk. V tomto dni se nesmělo mluvit nevázně ani klít a kdo by tento den tančil, mohl by zemřít bez světla.¹⁹

9.2.4 Masopust

Masopust je třídní lidový svátek, který se slaví většinou v únoru nebo v březnu ve dnech předcházejících Popeleční středě, kterou začíná 40denní půst před Velikonocemi. Protože datum Velikonoc je pohyblivé, byl pohyblivým svátkem i masopust. Přípravou na masopust býval čtvrtek před masopustní nedělí, nazývaný „tučný čtvrtek“ či „tučňák“. Panovalo přesvědčení, že v tento den má člověk co nejvíce jíst a pít, aby měl celý rok sílu.

¹⁸ Vondruška, V.: Církevní rok a lidové obyčeje. Dona. České Budějovice 1995, str. 46

¹⁹ Vondruška, V.: Církevní rok a lidové obyčeje. Dona. České Budějovice 1995, str. 46

9.3 Slavnosti jara

9.3.1 Velikonoční slavnost

Z hlediska zvyků bylo nejvýznamnějším dnem velikonoční pondělí, i když se k němu žádné významné liturgické úkony neváží. Tento den byl v duchu velikonočního hodování. Původně šlo zřejmě o téměř magický obřad, kterého se zúčastňovali dospělí, a teprve později se posunul směrem k zábavě. Mládenci chodívali za děvčaty s pomlázkami (od slova pomladit) z vrbového proutí a šlehali jimi dívky a ženy. V úterý zase chodily dívky a polévaly mládence vodou, aby byli svěží.²⁰

Velikonoční svátky symbolizují smrt a zmrtvýchvstání Ježíše Krista, který také může symbolizovat vývoj člověka nebo i celého lidstva. Název Velikonoce je odvozen od Veliké noci, tedy noci, po které vstal Ježíš z mrtvých. O velikonočních událostech a ukřižování Ježíše Krista není dobré hovořit s malými dětmi. Tak do devátého roku života dítěte můžeme s dětmi hovořit o radosti z odcházející zimy a příchodu jara. Hlavním symbolem je o Velikonocích zajíc jako symbol nesobeckosti, nezištných zájmů, vztahu a lásky k lidem a symbolem překonání vlastních potřeb. Dalšími symboly jsou vejce jako symbol nového života a proutí jako symbol proudící životní síly.

²⁰ Vondruška, V.: Církevní rok a lidové obyčeje. Dona. České Budějovice 1995, str. 57

9.4 Slavnosti léta

9.4.1 Letnice

Letnice nebo-li svatodušní svátky se slaví 50 dnů po Velikonocích. Svátek letnic pochází z židovského svátku týdnů (šavuot). Ve svatodušní neděli byly všechny oltáře ozdobeny květy, proto se také letnice někdy nazývají rozalie. Ve Starém zákonu je padesátý den po Velikonocích dnem, kdy Mojžíš obdržel Desatero na hoře Sinaj. Liturgická barva letnic byla vždy červená – tento zvyk zřejmě pochází ze slavnostního římského oděvu, který byl barven purpurem. Letnice navazovaly dle všeho na předkřesťanské oslavy, které přetrvávaly i po příchodu křesťanství na našem území. Tento svátek se vyznačuje velkým množstvím věnců, květů a ratolestí. Oslavuje se hlavně panenská čistota a mládenecká síla, zručnost a odvaha.

9.4.2 Otevírání studánek

Otevírání studánek představuje symboliku znovuoobnovující se síly přírody, a to především bylin a vody, která byla spjata s duchovní a fyzickou očistou. „Studánka symbolizuje zdroj čisté, životadárné síly, nabízí osvěžující doušky těm, kteří žízní. Jako svou duši musíme svou vnitřní aktivitou očistit od nánosů sobectví, tělesných pudů a emocí, abychom se dostali k čirému průzračnému prameni, tak můžeme svou vnější aktivitou vyčistit zanesenou lesní studánku, aby se i zvířata mohla osvěžit čistou pramenitou vodou.“²¹

9.4.3 Svatý Jan

Jan Křtitel se narodil zbožnému knězi Zachariášovi a Alžbětě. Když Jan dospěl, odešel na poušť, kde se odříkáním připravoval ke službě Bohu, který ho poté povolal, aby kázal lidem o blížícím se příchodu spasitele. Na znamení očištění duše křtil lidi vodou z Jordánu. Jan káral vládce Heroda Antipase za hříšný svazek se ženou svého bratra Herodiadou a za to byl uvržen do žaláře. Herodes byl Herodiadou nakonec donucen Jana zabít.

²¹ Jánská, I., Bejšáková, P.: Sborník Věneček - Léto č. 4. Praha 2002. Str. 6

II Praktická část

1. Svátky a slavnosti prožívané ve WMŠ

Lidové písně říkadla, zvyky a různé slavnosti mají svůj hluboký symbolický význam. Malé děti umějí to, co my už velice často nedokážeme. Umějí přírodu nejen vidět, ale i cítit a rozumět řeči přírody. Proto bychom měli prožívat rytmus roku a vytvářet tuto atmosféru společně s nimi, aby mělo dítě spoustu vnitřních zážitků. Protože co dítě hluboce prožije, to se mu uchová v paměti na dlouhou dobu.

1.1 Slavnosti podzimu

Podzim nám každý den přináší chladná rána. Stromy stahují svoji sílu do kořenů, listy začínají opadávat a příroda nám ještě naposledy ukáže ty nejkrásnější barvy. Může nám připadat, jako by příroda usínala. Tma k nám již začíná chodit dříve a dříve a namísto teplých prosluněných dní k nám začínají přicházet dny podstatně chladnější. Někdy se nám může stát, že z tohoto období míváme pocity strachu, deprese a nejistoty. S podzimem tak přichází čas zkoušek – boj světlých a tmavých sil v nás. „Matka Země už začíná volat bytosti přírody do svého lůna.“²²

Ve WMŠ Koněvova se v tomto období prožívá především slavnost Václavská, Michaelská a Martinská.

1.1.1 Václavská (28.9) a Michaelská slavnost (29.9)

V den Václavské slavnosti se konaly lidové veselice, slavnostní mše, posvícení a poutě. Svátek svatého Václava se konal na oslavu konce úrodného léta a končící služba čeledi. Končila také pastva v kopcovitých krajinách a stáda se vracela do chlévů k přezimování.

Od sv. Václava bylo povoleno pást dobytek i na strništích a úhorech. Čeledníci a děvečky si tento den volili chudého krále, královnu a dvořany. Jejich průvod obešel celou

²² Jánská, I., Bejšáková, P.: Sborník Věneček - Podzim č. 3. Praha 2002, str. 1

ves a na konci prosil hospodáře o dárek. Z výslužky se pak večer uspořádala hostina.²³ Tento svátek je také pojen s poděkováním za úrodu.

Michaelská slavnost byla dodržována o den později než slavnost Václavská. Tento den se připomíná boj s drakem jako symbolem temných sil působících v přírodě i v nás a motiv odvahy. Dalším motivem je železo, které k nám na zem v michaelské době padá v podobě meteoritů. Železo bylo vždy pro naše předky symbolem síly vlastního Já a fyzických schopností člověka. Prožitek motivů lidské síly, odvahy a rozhodnosti ve společně vyprávěných legendách pomáhal vždy člověku snášet různé množství obtíží, jež mu přinášelo období nastávajícího podzimu a zimy.

Michaelský svátek se slaví v době, kdy dozrávají plody a kdy se zároveň v člověku formuje něco jako vnitřní plod, semínko, které si neseme do zimy a ze kterého budeme muset v zimě žít a vydržet. A asi největší oslavou tohoto velkého obdarování přírodou je sbírání veškerých plodů, ovoce a zeleniny a je krásné, když děti mohou prožít ve školce práci s těmito všemi plody a třeba společně uvařit polévku z různých druhů zeleniny, ozdobit slavnostní stůl ovocem nebo se účastnit sklizně obilí, pak jeho vymlácení a semletí na mouku. Z této mouky je pak upečen první chléb.

Proto také s dětmi sbíráme nejružnější plody, listy, ovoce i zeleninu, z které si společně ve školce od rána chystáme a vaříme michaelskou polévku.

Prvním velkým svátkem ve WMŠ je tedy období konce září – svátek svatého Václava a svatého Michaela. Jedná se o dvě vzájemně velmi blízké slavnosti, přičemž první z nich lze vnímat jako slavnost podzimní rovnodennosti, druhou spíše jako slavnost křesťanskou. V přírodě v té době vrcholí sklizeň úrody, v rostlinné říši se začínají projevovat procesy odumírání života – nesklizené plody padají, rostliny naplnily svůj úkol a dále ve svém vývoji již nepokračují. Cyklus tohoto roku je u konce. Úroda celého roku je hodnocena, je vybíráno to nejsilnější a nejkvalitnější, co může být použito pro cyklus příští. I člověk může takto hodnotit, která zkušenost získaná v první půli roku je použitelná pro čas budoucí a ke které je lépe se již nevracet. Hlavními symboly se v životě mateřské školy stává jablko – jako symbol uzavření cyklu. Křesťanský obraz archanděla Michaela bojujícího s drakem nás upozorňuje na důležitost pěstování schopnosti bdělé pozornosti, jasného myšlení, odvahy a statečnosti.

²³ Vondruška, V.: Církevní rok a lidové obyčeje. Dona. České Budějovice 1995, str. 73

Archanděl Michael je v křesťanském pojetí světa nejvyšší hierarchickou bytostí, pro děti může být rytířem, jak jej znají z různých pohádek.²⁴

Činnosti o Václavské a Michaelské slavnosti ve Waldorfské mateřské škole

Tyto svátky se ve WMŠ Koněvova slaví dohromady. První den se peče Václavský chléb a děti si přinesou z domova jablko, které společně sní ke svačině. Svátek svatého Václava se slaví ve třídě uvnitř kroužku.

V jiných WMŠ se např. čte nebo i dramatizuje legenda o sv. Václavovi a vzápětí s učitelkami zkouší mlátit obilí. Z tohoto namláčeného obilí děti namelou mouku a upečou svatováclavský chléb. Ty školky, které mají na zahradě vinnou révu, jí za zpěvu písni sklídí a vylisují z ní hroznovou šťávu, kterou pak při oslavách pijí.

Obr. 1 Sazení nového stromu na svátek Dne stromu

Tento rok jsem slavila Michaelskou slavnost s dětmi poprvé. Podílela jsem se na celé přípravě slavnosti a také z tohoto důvodu to byl pro mě velmi silný zážitek.

Na svatého Michaela děti společně s učitelkou vaří zeleninovou polévku. Po svačině se vychází na zahradu, kde už je připravená cestička ze zlatých kamenů, která děti doveđe

24 Smolková, T.: Dítě v úctě přijmout, Vzdělávací program waldorfské mateřské školy. Maitrea. Praha 2007

ke dračí sluji, která je umístěna ve křoví. Tam se najde ten nejsilnější a nejdůležitější chlapec nebo děvče, je mu předán meč, plášť a koruna a ten svede boj s drakem, který je zástupcem tajemných sil (Obr. 2). Boj je jen symbolický, což znamená, že se drak nezabíjí. Stačí, když se dítě draka jen dotkne, a ten poté padne k zemi a usne. Každý rok je slavnost něčím trochu jiná. Někdy draka znázorňuje tatínek v převleku a někdy děti nemusí draka vůbec vidět. Tak to bylo i tento rok. Já byla v jeskyni a čekala na děti, až se přiblíží k jeskyni za doprovodu michaelské písně. Když už byly velmi blízko, vyvalil se z jeskyně hustý dým, který jsem vypustila prostřednictvím fukaru, který jsme měli zapůjčený z divadla od tatínka jednoho z dětí. Tím se strašidelná nálada ještě znásobila a náš rytíř musel prokázat velikou odvahu, když se blížil k zakouřené jeskyni. Když už byl blízko jeskyně a prudce švihl mečem na důkaz, že draka již zabil, zataáhla jsem za šátky, kterými jsem sejmula drakovu tlapu z košíku a tak se dětem naskytl pohled na plný košík krásných jablek. Když se sesunula drakova tlapa z košíku, bylo pak každému dítěti jasné, že je již drak mrtvý, ale i přes to si šlo každé dítě k jeskyni pro jablíčko velice opatrně. Některé se bály a tak mohly jít třeba po dvou a někdy i pro třech. Celý den pak ještě byla cítit ta tajemná nálada a slyšet hlásky dětí, které si sdílely dojmy o drakovi o rytíři, který ho statečně zabil. Ještě odpoledne při venkovní procházce mi děti ukazovaly na kterém místě stála jeskyně. Když mi děti odpoledne ukazovaly, kde se jeskyně nacházela, bylo zajímavé pozorovat, že i když už tam žádná jeskyně nebyla a zbylo po ní jen obyčejné křoví, děti se stále bály se ke křoví přiblížit a když už se přiblížily, měly z tohoto místo velikánský respekt.

Tento boj se neodehrává vně, ale uvnitř. Boj není vůbec o síle, ale o odvaze, kterou v sobě dítě musí najít, aby se mohl vydat do boje se zlem. Pokud se rytíř za pomoci typicky rytířských ctností pouští do boje s drakem – pro dospělé může být tento boj obrazem boje se sebou samými, se svou malomyslností, beznadějí, sobectvím – vlastně všemi silami, které nás ochromují v našich úsilích. Tento obraz znázorňuje boj dobra se zlem, což samozřejmě souvisí i s děním v přírodě, protože v této době se příroda ukládá ke spánku a začíná podzim.

V této době se na zahrádce upravují záhonky a na Den stromu se sází nový strom (Obr. 1). Součástí pobytu na zahradě je i sbírání přírodnin. Ve školce pak modelují draka z včelího vosku a vyrábějí kaštanové rytíře, draky a také tkají. Nejčastějšími hrami jsou Na mák, Kolo, kolo mlýnský, Pec nám spadla. Zpívají se písně Nic nedbám, Pod našim okýnkem, Dny se krátí, Cib, cib, cibulinka a říkají básničky Foukej, foukej, větříčku, Ráno obírej mě, Vezmi žlutou tužku, Září víno vaří, Na sv. Václava, Až budu velký. Povídá se pohádka o Princi Bajajovi a O skřítku Podboráčkovi.

Obr. 2 Boj s drakem

Co přináší tato slavnost dětem:

V tento svátek v sobě dítě nachází, poznává a prokazuje vlastnosti své vůle a pěstuje svou odvahu, kterou můžeme v dítěti pěstovat různými hrami jako např. Na kováře, písničkami s draky a vlky, a pohádkami, které posilují odvahu a rozhodnost ke správnému jednání. Stejně tak jako dítě hledá svojí odvahu, tak se může potýkat se svou nerozhodností. Smyslem této slavnosti je přimět děti k rozhodnosti, odvaze, statečnosti a schopnostem čelit překážkám a nebezpečí. Tato slavnost má také představovat úctu k darům matky země. Dále je cílem umožnit dětem prožitek z toho, že odvaha nás přivede k poznání.

1.1.2 Martinská slavnost (11.11.)

Svátek sv. Martina bylo tradiční datum, kdy čeled' opouštěla smluvené pracovní místo, dostávala mzdu a uzavírala smlouvu s novým hospodářem nebo také prodlužovala smlouvu na tom samém místě. V tento den byly veliké oslavy, také se uzavíraly smlouvy mezi obcí a obecním ovčákem, ponocným a pastýřem, který byl velice důležitý, protože se mu svěřoval veškerý vesnický dobytek. Konaly se posvícenské hody, jejich součástí byla pečená (martinská) husa a svatomartinské pečivo. Děvčata obdarovávala své milé martinskými rohlíky. Jako dar odcházející čeledi se pekly buchty s povidly nebo mákem.²⁵

²⁵ Vondruška, V.: Církevní rok a lidové obyčeje. Dona. České Budějovice 1995, str. 75

Činnosti o Martinské slavnosti ve WMŠ:

Martinskou slavností začíná období světel, které trvá až do Hromnic. V tomto období již začíná být brzy tma, a proto si děti vyrábějí lampionky, se kterými pak jdou lampiónový průvod, který vede až na zahradu (Obr. 3), a pečou martinské rohlíčky. Předtím si děti poslechnou pohádku Děvčátko a hvězdy, která je podobně jako legenda o sv. Martinovi o tom, jak se člověk rozdělá, aby obdaroval přítele v nouzi. Na zahradě se hraje hra na sv. Martina s písní Martin, sv. Martin. Děti se pak dělí o napečené martinské rohlíčky se stařenkou, za kterou se vypravují na zahradu. Součástí oslavy je i zapalování lampionů, což symbolizuje darování a přijímání světýlka. Děti si hlídají své světýlko, aby jim nezhaslo, a průvodem se vydávají hledat Martinovo poselství, které je uvnitř obří dýně, ve které hoří světlo. Cestou dokonce děti nacházejí otisky podkov, které je dovedly k daru v podobě zlatých čokoládových podkov, které pro ně Martin zanechal. Aby však dítě podkovu dostalo, muselo s sebou přivést svého kamaráda, se kterým se o ni rozdělí. Poté se ještě zahraje martinská kruhová hra a nakonec se jde do školky posilnit k slavnostní tabuli, kterou připravily maminky a děti s učitelkami v podobě martinských rohlíčků.

Obr. 3 Hra na sv. Martina

Děti v tomto období zpívají s paní učitelkou písně s motivem světla a lucerniček, takají na rámu, vyšívaly, ale také perou a češou ovčí vlnu, vyrábějí si martinské lucerničky a světýlka z dýní, malují druhou barvou, a to červenou (jako Martinův plášť), vyrábějí zvířátka a skřítky z přírodnin a šijí kabátky z plsti. Venku děti pozorují změny v přírodě prostřednictvím práce na zahradě. Tam hrabou listí, barevné listí sbírají a zdobí jím papírové lucerničky, které předtím vyrobí. Ve třídě pečou martinské rohlíčky.

Dále hrají Podzimní hru s dřívky, Skřítkovskou hru a hru Na svatého Martina. Nejčastěji zpívají písničky Temno je kol kolem, Lucerno, lucerno, Už šel se, Bude zima, bude mráz, Vlaštovičko, leť, Listopad, Kovář, Běží liška k Táboru. Z básniček a říkadel nejčastěji zaznívají Světla, světla, Trpaslíček maličký, Kovej, kovej, kováříčku, Podzime, podzime. Z pohádek se vyprávějí pohádky, které v sobě nesou motiv pomoci, soucitu a dělení, jako např. Holčička s lucernou, a dramatizuje se již zmíněný příběh Děvčátko a hvězdy.

Co se týče dospělých, tak i oni by měli vědět, že to, co mělo být ztraceno, je ztraceno a co má být zachováno, je třeba ochránit. Týká se to nejen přírody, ale i lidí. Zrn zapadlé do hlíny i všichni živočichové potřebují a přijímají ochranu a teplo matky Země. Kvalita života se mění – stahuje se dovnitř. Do mateřské školy přicházejí v pohádkách skřítkové se svými světélky jako symboly ochrany a jakéhosi hledání vnitřního světla, do života lidí vstupoval v tomto období svatý Martin, nikoliv už pouze jako rytíř, ale jako symbol hluboké spoluúčasti na lidském utrpení. V dávné legendě svým pláštěm nejen ochránil ubožáka před zimou, ale i učinil velice významné lidské gesto. Martinský motiv je však i motivem dělení, rozdělení se, soucitu.

Co přináší tato slavnost dětem:

V tomto období dítě prožívá zkracující se den prostřednictvím tradičních lidských činností uprostřed kruhu blízkých lidí, prožitek vzájemnosti, společenství a tepla v lidských vztazích. Tento svátek dítě učí, aby se uměl rozdělit s přítelem a hlavně pomoci bližnímu a člověku v nouzi. To, jak Martin daruje polovinu svého pláště žebrákovi, znázorňuje, že se člověk nikdy nemá rozdat celý, ale má si vždy ponechat část sebe sama. Tento čas slouží k porozumění druhému, protože na sebe jsme byli zaměřeni v michaelském období. Některé předškolní děti velmi těžce chápou princip dělení, protože se teprve učí vnímat, že není na světě samo a nebylo všechno stvořeno pro něj. Učí se skromnosti, soucitu s trpícím, úctě a sounáležitosti. Tento svátek nabádá dítě k rozvinutí těch nejvyšších kvalit v oblasti citění. V této době jsme již obohaceni odvahou a silou od Michaela, teď je na nás, zda vykonáme ten důležitý krok v našem „já“, kdy se s někým rozdělíme o pro nás důležitou věc.

1.2 Slavnosti zimy

V zimní době je většinou venku chladno, šedo a lezavo. Je to období, kdy se již velice brzy stmívá a my musíme už brzy chodit domů celí zmrzlí. V této době se život skryl do nitra země a příroda navenek působí, jako by usnula. Na druhou stranu je to zase krásná příležitost si hezky s dětmi sednout, uvařit si teplý voňavý čaj a upéci nebo vyrobit si něco hezkého, co nás potěší.

V tomto období se ujímá své vlády archanděl Gabriel, který je z Bible znám jako zvěstovatel narození Ježíše Krista. Gabriel je především spojován s mateřskou láskou a něhou Panny Marie. Jeho síly působí zejména okolo zimního slunovratu, které jsou využívány ke zpopelňování všech vášní. Zároveň je lze chápat jako rádce a utěšitele. Napomáhá v boji s naším nižším lidstvím.²⁶

1.2.1 Advent

Lidé v minulosti citlivě přijímali krátící se den a spánek přírody jako výzvu pro člověka ke bdění a zamyšlení. Snažili se proto co nejvíce se vzájemně přiblížit a ztišit a ztišením otevřít v duši prostor pro příchod něčeho nového – zrození nové kvality.

Činnosti o Adventu ve WMŠ:

V tomto období se ve WMŠ dělají činnosti náročné na přesnost provedení a vyžadují zvýšenou pozornost dětí a schopnost se soustředit, také podporují myšlení, např. cvičí jemnou motoriku, uklízejí, protože nastává čas nastolování pořádku a řádu ve věcech. Děti zpívají písně a říkají básně s adventním obsahem a později zpívají i vánoční koledy, společně pečou cukroví, a to různé druhy, postupně si staví Betlém, který obsahuje všemožné minerály, zvířata, rostliny i lidi, dále navlékají řetězy ze slámy, korálků a různých plodů, vyrábějí andílky z papíru. Děti poslouchají adventní příběhy a pohádky s motivem očekávání, jako např. Svatý Mikuláš, Adventní příběh, hrají Vánoční hry a dramatizují biblický příběh u jesliček.

Stavění Betléma začíná již v prvním adventním týdnu, kdy se na stolek ročních dob nebo na jiné vhodné místo umístí tmavá látka. Začíná se tím, že se nad adventní krajinu zavěsí anděl. Betlém zakládáme stavěním od minerálů postupně až k lidem. První týden se dají na tmavý podklad všemožné kameny a stavby, druhý týden se připojí chvojí, mech, větvičky,

²⁶ Funk, K. Tajemství čtyř ročních období. Eminent Praha 2004, str. 162

v třetím týdnu se doplní zástupci živočišné říše, jako například pasoucí se ovečky, a v posledním týdnu děti doplní pastýře a vedle chýše Marii a Josefa, volka a oslíka a vystlané jesličky. Ještě během celého tohoto týdne můžeme doplňovat kameny, rostlinky, živočichy i chatrče a jiné stavbičky. Děťátko v jeslích a postavy Třech králů se objeví až po návratu dětí z vánočních prázdnin.

Celý adventní čas čtou učitelky dětem jednotlivé adventní příběhy (na každý týden jeden) a v ranním kruhu se hraje Vánoční hra, která je utvořena z jednotlivých koled, které nám přibližují celý vánoční příběh od cesty Marie do Betléma až po narození Jezulete a příchodu Tří králů. Děti tak dostávají různé role a k tomu příslušné kostýmy (anděl má bílý šat s hvězdou, Marie má červený šat s modrým pláštěm a ovečky mají na krku zvonečky).

Obr. 4 Adventní spirála

Ve WMŠ se zahajuje adventní čas adventní spirálou (Obr. 4), která je i obrazem naší spirály do nitra. Na zemi se vytvoří spirála z chvojí. Okolo ní jsou polštářky, na které se posadí děti, a za nimi jsou židle, které jsou připraveny pro rodiče. Paní učitelka vypráví o Marii, jak se vydala na dlouhou cestu. Poté za doprovodu písně přichází anděl, který přináší velkou hořící svíci do středu spirály. Za zpěvu paní učitelka předá první dítě andělovi, který ho pak vede do středu, kde si zapálí svůj svíček, a zpět, kde svíček předá paní učitelce. Ta dítě usadí zpět na polštářek. Takto se vystřídají všechny děti.²⁷ Tato cesta je pro děti velice těžká a intimní. „Spirála, již děti procházejí, aby si v jejím středu zapálily svíčku, navozuje motiv ztišení, cesty, která má být cestou do svého vlastního nitra, do svých vlastních hlubin.

²⁷ Jánská, I., Bejšáková, P.: Sborník Věneček - zima č. 4. Praha 2002. Str. 14

Můžeme se obrátit pohledem zpět a bilancovat, můžeme však také vyhlížet nové horizonty nastupujícího roku.²⁸

Každé z dětí si odnáší světýlko domů a zapaluje si od něj adventní věnec. Úplně na konec jde do středu anděl sám a zvedne hořící svíci, vyjde ven ze spirály, zapálí první adventní svíčku na adventním věnci a zmizí. Slavnost končí tak, že se děti za doprovodu písně *Moje malé světýlko*, chci aby svítilo zvedají z polštářků a odcházejí. Na konec svá světýlka schovají do srdíčka tak, že je zhasnou. Světlo zde znázorňuje symbol příchodu světla v přírodě.

To, jak vede anděl dítě dovnitř spirály znázorňuje to, že ho vede za vnitřním světlem. Je to ta nejsoustředěnější cesta k sobě samému, kterou vystřídá zážitek bohatství, který si děti nesou ze středu. Tento svátek je od těch ostatních výjimečný tím, že zde už oheň není chráněn sklem nebo papírem, jako např. u martinské lucerničky.²⁹

Advent má velký proces příprav i doznívání. Vánoce se vlastně slaví celý advent. Jednou za týden pečou děti s učitelkou cukroví a dělají různé ozdoby.

Součástí je také Vánoční slavnost, kterou pro děti připravují sami rodiče a nazývá se Vánoční hra. Tato Vánoční hra znázorňuje živý obraz cesty do Betléma, který je umístěn u jesliček venku na zahrádce.

Co přináší tato slavnost dětem:

O adventu dítě prožívá náladu adventního času. Prožívá s ním spojené zamyšlení, tajemství a nachází cestu k porozumění k druhému člověku. Tento proces se dá vnímat jako vnitřní ztišení. Vánoce jsou symbolem nového života po období odumření. Advent má zcela jistě pro dítě silný emoční zážitek, protože prožívá naplněné očekávání, pocit uskutečnění a celkovou životní pohodu.

²⁸ Smolková, T.: *Dítě v úctě přijmout*, Vzdělávací program waldorfské mateřské školy. Maitrea. Praha 2007

²⁹ Jánská, I., Bejšáková, P.: *Sborník Věneček - zima č. 4*. Praha 2002. Str. 15

1.2.2 Tři králové (6.1.)

Činnosti na svátek Tří králů ve WMŠ:

Děti v mateřské škole si připomínají dozrívání vánočních svátků, tajemství moudrosti, vznešenosti a slaví příchod nového roku, z čehož plyne optimismus a nová perspektiva.

V tomto období děti vystřihují vločky z hedvábného papíru, na zahradě pečují o krmítka a hrají si se sněhem. Ve školce dokončují vánoční hru u jesliček a hrají na Větra Škudibítra. Zpívají se koledy z vánoční hry, *My tři králové*, *Vrabc v zimě*, *Sněží, sněží*, *Huboval vrabčák na zimu*, *Vrabc a sýkora*. Říkají básničky jako např. *Tiše děti, ježek spí*, *Myši, Já mam doma ovci*, *Volá vločku vločka*, *Sněží snížek, sněží*, *Přiletěla vrána*, *Padá snížek bělounký*. Vypráví se pohádka *Dvanáct měsíčků* a *Paní Zima*.

Tři králové se slaví ve WMŠ jako symbolika moudrosti a pokory, protože král se zde představuje jako mudrc, ne jako vládce. Tři králové přicházejí každý rok navštěvovat děti do WMŠ za doprovodu písně *My tři králové jdeme k vám* a jednotlivě se představují (Obr. 5). Cestu jim někdy může umetat kluk s košíkem plným jablek. Paní učitelka obdaruje koledníka dalším jablíčkem a Tři králové odcházejí. Poté si děti s paní učitelkou o této návštěvě povídají.

Obr. 5 Tři králové

1.2.3 Hromnice (2.2.)

Slavnost Hromnic je už potom jenom tečkou za celým obdobím, které lze nazývat – obdobím světél. Zbytky všech svíček se za účasti dětí symbolicky slévají do jedné veliké, které se potom jako symbolu užívá při různých dalších školních oslavách.

Činnosti na Hromnice ve WMŠ:

Tento den se ve WMŠ věnuje již od rána výrobě máčených svíček ze včelího vosku. Děti vždy drží svou svíčku, namočí ji do vosku, a pak obejdou všechny stoly za doprovodu říkadla „Na Hromnice zimy polovice, na Hromnice o hodinu více“. Když se dostanou opět na začátek, znovu ponoří svíčku do vosku, a tak se neustále svíčka zvětšuje. Tyto svíčky se také mohou vyrábět ze zbytků vánočních svíček, které ve školce zbyly od Vánoc. Z malých nasbíraných kousků tak vznikne velká svíčka jako obraz přeměny ze starého do nového.

Z písniček se nejvíce zpívá Povídala vrána vráně a Vítr Škudibítr. Pohádka se povídá a hraje o Kačence Schingebiss, kdy jedno z dětí vždy pomáhá paní učitelce s dramatizací tohoto příběhu.

Hromnička má takovou symboliku, že v každé je koncentrované světýlko z Vánoc. Hromnička má v sobě sílu boje s temnotou.

1.2.4 Masopustní slavnost (úterý před Popeleční středou)

Vládu nad zemí opět získává navracející se Slunce. Tato skutečnost má velký vliv na proměny prožívání přírodních procesů v životě WMŠ. Již během února je možno zaznamenat proměnu ve volní přírodě – s tajícím sněhem se dostává do půdy velké množství vody a dochází zde k mnoha chemickým reakcím. Jarní půda vydává pronikavou vůni. Z nitra Země počínají pronikat životní síly, probouzí se vše, co několik měsíců v temnu odpočívalo. Člověk se ocitá v období, které má právě opačnou kvalitu, než měl adventní čas. Čas rozjímání končí a nastává čas činů. Přichází nejlepší chvíle k uspořádání masopustního reje ve kterém dříve lidé oslavovali příhod nových sil. Ve WMŠ probíhá tento svátek ve znamení zvířátek a dobrého jídla, pocitu dostatku a nového sebenaplnění, radost, činnost, pohyb.³⁰

³⁰ Smolková, T.: Dítě v úctě přijmout, Vzdělávací program waldorfské mateřské školy. Maitrea. Praha 2007

Hlavní masopustní zábava začínala o masopustní neděli. Toho dne byl bohatý oběd. Někdy se tancovalo přímo na návsi a tanec se často protáhl až do rána. Také masopustní pondělí probíhalo ve znamení zábavy a tance. V mnoha vsích se konal „mužovský bál“, kam neměla přístup svobodná chasa, tancovali jen ženatí muži a vdané ženy.

Vyvrcholením masopustu bylo úterý. Toho dne procházely vesnicemi průvody maškar, hrála se masopustní divadelní představení secvičená obvykle žáky. Každá maska mívala dříve svůj význam a funkci - to však během doby zcela ztrácelo smysl. Masky byly všude pohoštěny. Bývalo však i několik tradičních masek, které se objevovaly každoročně. Mezi ně patřil např. medvěd, kterému se přisuzovaly magické vlastnosti, a to především plodnost, která mohla být přenesena na ženy i celé hospodářství. Někdy byl medvěd vedený na řetězu medvědářem. Jinou tradiční maskou bývala tzv. klibna (šiml, kobyly, koníček), skrývající často dvě osoby. Objevovala se i maska s jezdce na koni, Žid s pytlek nebo rancem na zádech, bába s nůs, kominík se žebříkem, kozel a mnoho dalších. Další nezbytnou postavou byl biřic, který průvod vedl. Ženy se maskovaly za muže a muži za ženy – ti hlavně za nevěsty nebo za matky s dítětem. Masky představovaly zástupce různých profesí a někdy i konkrétní osoby. Masopustní maska byla často prostředkem výsměchu a kritiky některých lidských vlastností a neřestí. Většinou novějšího původu jsou naopak zvířecí masky, mezi nimiž nechybí ani velbloud, slon či opice. Běžné byly i pohádkové postavy, masky démonické - smrt a anděl – ty patří k nejstarším typům masek.

Téměř všude končila masopustní zábava přesně o půlnoci. V té době zatroubil ponocný na roh a rychtář či někdo z radních všechny vyzval, aby se v klidu rozešli domů, protože nastala středa a s ní předvelikonoční půst. Někde zakončili o půlnoci muziku „pochováním basy“ (symbol toho, že v postu si hudebníci nezahrají), jinde o půlnoci pochovávali Bacha. Lidé věřili, že pokud budou o masopustu tančovat přes půlnoc, objeví se mezi nimi ďábel, často jako cizinec v zeleném kabátě.³¹

³¹ Vondruška, V.: Církevní rok a lidové obyčeje. Dona. České Budějovice 1995, str. 48

Činnosti o Masopustu ve WMŠ:

Tento svátek jsem strávila ve školce již podruhé. Nejdříve jsem měla to štěstí trávit období masopustu v rámci praxe a podruhé tento rok.

Asi tak týden před konáním masopustu se děti formou hry učí různé básně a písně o zvířátkách, masopustní říkadla, dělají zvukové experimenty (což je hra s tóny a rytmem), dramatizaci příběhů.

Celá třída se okráší ozdobami z krepového papíru, aby si děti uvědomovaly, že začíná tato slavnost. Během dne ve školce navlékají skleněné korálky, mají dostatek volného pohybu povzbuzujícího dýchání a krevní oběh, odlévají svíčky nebo modelují obrázky ze včelího vosku, vyrábí si hudební nástroje, které jsou zdobeny barevnými papíry. Tyto nástroje poté mohou děti použít při dopoledním kruhu, kde se zpívají různé písničky vážící se k Masopustu, jako například Já jsem muzikant, Komáři se ženili, Masopust držíme, Kalamajka mik mik mik.

Obr. 6 Masopustní pochod

Tyto písničky se nezpívají jen v dopoledním kruhu, ale při každé příležitosti, jako např. při přecházení ze třídy do třídy nebo při odchodu nebo příchodu. Na procházce krmí společně s učitelkami ptáky. Po procházce se vypráví pohádka s motivem hojnosti (např. Koblížek na vandru) nebo náladou působení skrytých procesů v přírodě.

Když nadejde den masopustu, dopoledne děti společně s učitelkou pečou koblihy, které jsou součástí pozdější masopustní hostiny. Po obědě se děti převlečou do masek, které si doma vyrobily společně s rodiči, a pak se celá školka se všemi učitelkami, dětmi a některými rodiči vydá na masopustní pochod (Obr. 6), který vede do nedalekého

ošetřovatelského domu pro seniory, kde ty nejstarší děti zazpívají v maskách místním seniorům písničky, poví říkadla a předají jim jarní kytičku. Za doprovodu zpěvu se celý průvod vrací na zahradu školky, kde už jsou připraveny různé soutěže a atrakce např. hod šiškou

do koše, lovení ryb (Obr.7), podbíhání lana, kterým točí dva rodiče, nebo musí zvládnout trasu, která je ještě ztížena tím, že děti při jejím průchodu musí nést bramboru na lžici. Součástí Masopustních hrátek je samozřejmě hostina, při které se jedí dopoledne napečené koblihy a různé cukrovinky, které přinesli rodiče dětí.

Kolem osmnácté hodiny se všichni začínají rozcházet a masopust končí. Během týdne se pomalu sundá veškerá výzdoba, která s Masopustem souvisí a následuje období, kdy se děti soustředí především na pomalu probouzející se přírodu.

Obr. 7 Soutěž v lovení ryb

Co přináší tato slavnost dětem:

Masopust je symbolem optimismu a nové perspektivy, nese v sobě prožitek vrcholného období zimy v jeho tradičním pojetí jako období začátku pronikání životních sil z nitra Země na povrch. Masopust má také význam živelnosti jako významu sebevyjádření, seberealizace, živelnosti, pocitu dostatku (hodování) a radosti, podpory nápadů a experimentování, prožívání různých rolí a soutěžení. Neméně se při této příležitosti posiluje smysl pro rytmus. Podle mého názoru v sobě děti o tomto svátku rozvíjejí především funkci sociální a estetickou, protože stejně jako ostatní slavnosti, tak i tuto připravují společně

s učitelkou. Děti ji navíc neprožívají samy, ale společně s kamarády a navíc v kruhu svých známých a rodičů, kteří se dokonce spolupodílí na výrobě jejich kostýmů.

1.3 Slavnosti jara

Jaro je období jarního bujení, pohybu a to nás podněcuje ke snaze nalezení vnitřního řádu a konkretizaci dříve stanovených cílů. V čase, kdy se jaro začíná měnit v léto, se slaví s dětmi ještě dva velké svátky. Jedná se o svatodušní svátky (letnice) a svátek svatého Jana. Konec června je ve WMŠ obdobím prožívání nejhlubšího výdechu Země, kdy zemské síly jsou zcela uvolněny, rostliny planou ohněm květů a některé z nich disponují zvláštní, snad čarovnou mocí. Oheň v květech jako by završil letošní vývoj rostliny, a ta se mění v plod, dílo tohoto roku je téměř dokonáno. Staré brzy uvolní místo novému. Oheň květů a sílu tohoto motivu vyjadřují svatojánské ohně, při nichž se připravují s dětmi posilující bylinné čaje, dary od strážkyně pramenů zemské síly.³²

Již od Popeleční středy se vítá jaro na znamení toho, že se příroda probouzí a dává nám své dary. Společně s jarem se oslavuje vítání prvních kyticek a oslavuje se maminka Země. Společně s dětmi můžeme cítit zvyšující se teplotu, nastává pučení semen a vůbec celá příroda ožívá.

S příchodem prvního jarního dne, tedy 21. března (jarní rovnodennost), se ujímá vlády archanděl Rafael, se kterým i zároveň přichází duchovní očista a rodí se nejen nový život přírodní, ale také duchovní. Jarní síly tedy bývají chápány jako síly očišťující, a tak mohou vyvolat v lidském těle nějakou nemoc, která zbavuje organismus všeho nepotřebného.

1.3.1 Vítání jara ve WMŠ

Slavnost jara (Obr. 8) se vítá společně s Velikonoční slavností.

Děti malují především teplými barvami – nejdříve jen žlutou a zelenou, kdy malují první travičku, a později přidají i červenou na znamení rozkvetlých kvítků. Modelují první kyticke z papíru a včelího vosku a vytvářejí ručně dělaný papír, vyrábějí ptáčky na kolíčkách z barevných látek a papíru. Třídou si zkrášlují tím, že na stolky sázejí osení a na zahrádce připravují záhonky na sázení prvních kyticek.

³² Smolková, T.: Dítě v úctě přijmout, Vzdělávací program waldorfské mateřské školy. Maitrea. Praha 2007

Obr. 8 Vítání jara

V tomto období se hraje převážně Na ptáčky, Na ježka, Jarní hra a Na mák. Říkají se všechny básničky a říkadla, která jsou spojována s příchodem jara, jako např. Přišlo jaro do vsi, Co si únor zazelená, Březen za kamna vlezem, Tulipán, Ježek v zimě, Sněženka, Broučci. Zpívají se písničky Volám tě, sluníčko, Vyšlo slunce nad mraky, Vozilo se na jaře, Hřej sluníčko hřej, Petrklíč, Vlastovičky.

1.3.2 Velikonoční slavnost ve WMŠ (květná neděle)

Na Velikonoce se ve školce slaví narození mláďátek, barví a zdobí se kraslice semínky a různými dalšími plody Země, jako jsou např. vločky nebo mák, vyrábějí se kuřátka do skořápky z ovčí vlny. Na zahrádce děti sejí bylinky. O své morčátko se starají především tím, že ho krmí čerstvou trávou. Mezi další činnosti patří pletení věnečků ze sedmikrásek a pampelišek.

Nejčastější hrou se stává Zajíček v své jamce a Na šáteček. Zpívají se Káčátka se batolí, Velkonočko, Když jsem husy pásala, Já mám koně, Když jsem já sloužil, Slepíčko má, Maličká sú, Skákal pes, Kočka leze dírou, Travička zelená, Na zahrádce, Šel zahradník a mnoho jiných. Dále si říkají různé básničky a říkadla – Vrba, Koleda, koleda, Hody, hody, doprovody, Otloukej se píšťaličko, Já jsem malý koledníček. V tomto období se vyprávějí pohádky Kohoutek a slepička a Sedmero krkavců.

Obr. 9 Pálení Morany

Děti však o této slavnosti nezůstávají jen v areálu školky. Na konci dubna podnikají společně s učitelkami výlet na statek nebo do středověkého městečka. Tam poznávají zvířata, hrají si na rozkvetlé louce, a dokonce jsou dětem ukázána již zapomenutá řemesla.

Obr. 10 Matička Země obdarovává děti semínkem

Součástí Velikonoční slavnosti je pálení Morany (Obr. 9), tedy smrtky, která znázorňuje odchod zimy a loučení se s ní. Moranu doprovází k ohni všechny děti a učitelky ze školky. Poté děti jednotlivě podniknou cestu tunelem pro semínko. Na konci tohoto tunelu na děti čeká matička Země, která jim předá semínko, které pak všichni společně zasadí (Obr. 10). Průchod tunelem až k matičce Zemi představuje dlouhou cestu semínka, které prochází

tmavou zemí, dokud se nedostane ke světlu. Děti si pak vyřezávají píšťaličky nebo jiné předměty, které dovedou. Když už má každý zasazené své semínko, může začít Velikonoční jarmark.

Velikonoční jarmark nepořádá každá školka, většinou je pořádají základní waldorfské školy. Na Velikonočním jarmarku je vítán každý. V malých stáncích si zde můžeme nakoupit ty nejrůznější rukodělné výrobky, např. od lidí z chráněných dílen, shlédnout hezká divadla nebo si poslechnout živý koncert. Uvidíme zde prodej svíček ze včelího vosku (Obr. 11), přírodní kosmetiky, všelijakých ozdob na krk, spony do vlasů. Nalezneme zde i batikované polštářky a ručně vyrobené tašky, tašky utkané na tkalcovském stavu, drátkování, dětský bazárek oblečení, prodej knih, hedvábných šátků, uháčkovaných zvířátek apod. Výtěžek z prodaných věcí jde na obnovení zahrady.

Obr. 11 Velikonoční jarmark

Co přináší tato slavnost dětem:

Tato slavnost plní především pro dítě funkci poznávací. Dítě se seznamuje s příchodem jara a loučí se se zimou pálením Morany, což mu jasně říká, že něco končí a něco nového začíná. Dítě vnímá proměny v přírodě, které je součástí. Seznamuje se s určitou rytmizací a opakováním. V tomto období všeobecného vnějšího pohybu a změn v přírodě, kdy všechno raší, bují, pučí a kvete, v sobě můžeme hledat svůj vlastní vnitřní řád.

1.4 Slavnosti léta

Doba léta pro nás znamená čas, kdy jeho největší část trávíme venku v přírodě nebo po různých výletech. Můžeme vnímat výdech přírody a její pestrost v barvách a vůních. „Veškerá duševnost Země se spojila a vylétla z nitra ven vstříc Slunci“.³³

Léto je dobou, kdy vládne archanděl Uriel, kdy je příroda prostoupena plodivými silami. V této fázi příroda plně vydechuje. Její i naše myšlenky putují do vesmíru ke Slunci a hvězdám, kde jsou oživeny moudrostí a na podzim se přeměněné vrací zpět. V této době jsou také více pokoušeny naše slabé stránky, jako např. žárlivost a předvádění, a proto je velice potřebná naše sebekontrola. Uriel má co dočinění s inteligencí a ukazuje nám naše osobní nánosy, které je třeba odstranit.

1.4.1 Slavnost na Letnice

V sobotu před svátkem si každý uklidil svůj dům a vyzdobil ho zelenými ratolestmi a květy. Důležitou roli o tomto svátku hrají holubice (sv. Duch sestoupený na Ježíše v podobě holubice při jeho křtu v Jordáně). Holubice jsou symbolem svobodného ducha. Tento svátek je spojován s bujarými oslavami, tancem, zpěvem, hostinami apod. Neděle se nesla v duchu církevních oslav a v pondělí převažovaly lidové obyčeje. Jeden ze zvyků bylo například převlékat se za krále a královnu a vyjednávat královskou svatbu nebo hledat pro krále vhodnou nevěstu. Průvod chodil s králem po vsi a vtipkoval. Průvod obvykle končil pronásledováním utíkajícího krále a vhozením jednoho člena průvodu do vody.³⁴

K Letnicím také patří otevírání studánek. Svou roli tady hraje samozřejmě symbolika – královničky jako symbol uvolnění léčivých sil Země vnitřním očištěním, pták jako symbol svobodného ducha a svobodné vůle.

O letnicích již raší a bují celá příroda a všechny životní síly jsou v plném proudu. „Během doby, kdy je Slunce na vrcholu (jako deset dnů, které dělí nanebevstoupení od seslání Ducha svatého) a posílá Zemi svou lásku v podobě svého tepla, probíhá velké tajemství přírody. Atmosféra naplněná kosmickým teplem podněcuje tvorbu pylu, ten pak plní vzduch, a tím se uzavírá tento tajemný proces – něco, co není na první pohled vidět, ale můžeme

³³ Jánková, I., Bejšáková, P.: Sborník Věneček - Léto č. 4. Praha 2002 Str. 1

³⁴ Vondruška, V.: Církevní rok a lidové obyčeje. Dona. České Budějovice 1995, str. 64

to tušit, něco, co je skryto v samotném srdci rostliny - její oplodnění. Rostlina obětuje svou krásu pro zrání, pro počátek nového života“³⁵

Obr. 12 Na zahradě se stříkají děti vodou

Činnosti o letnicích ve WMŠ:

Když se blíží svátek letnic, děti zpívají písně a říkají básně o maminkách nebo vztahu k někomu blízkému nebo se vztahem k otevírání studánek a elementárním bytostem, jako např. Neseme, neseme májíček, Medvěd, Běží liška k Táboru, Vyletěla holubička, Kukačka, Voda voděnka. Děti vyrábí drobné dárky pro maminky, v dílně dále vyrábí lodičky z kůry stromů nebo větrníků, vyrábějí holubičky z papíru nebo včelího vosku. Když jsou venku, tak patří k jejich činnostem sbírání bylinek, kterých mají na zahrádce školky hned několik druhů, zalévání záhonů a také při teplém počasí – stříkání dětí vodou (Obr. 12). Děti se také podílejí na pečení svatodušního koláče. Když se vrátí z procházky, poslechnou si pohádku, která vyjadřuje motivy probuzení, osvobození a sebeuvědomění, jako je např. Locika, Šípková Růženka, Jorinda a Joringel.

V některých WMŠ se tato slavnost prožívá tak, že se z dětí vybere ženich a nevěsta, kteří symbolizují spojení nebe a země, oblečou se do hedvábí a obcházejí spolu s průvodem školku. Všichni zpívají písničku s motivem holubice. Společně se pak vrátí do třídy, která je vyzdobena papírovými květy a holubičkami.

³⁵ Jánská, I., Bejšáková, P.: Sborník Věneček - Léto č. 4. Praha 2002. Str. 13

Co přináší tato slavnost dětem:

V tomto období se posiluje soudržnost, soustředění a navazování kladných vztahů s ostatními. O letnicích děti prožívají vztah k nejbližší osobě, kterou je většinou maminka, prožívá radost, ale také starost o ni, vnímá pocit péče. Svátek je také poděkováním mamince za vše, co pro ně udělala a ještě udělá.

1.4.2 Slavnost při Otevírání studánek (30.5.)

Tento zvyk probíhal o Svatodušním pondělí, kdy se dívky vypravily k pramenu, do něhož se jedna z nich ponořila. Tato dívka musela být čistá panna. Studánky se také odemykaly velkým klíčem. V době křesťanství byla ženským duchem studánky Panna Marie a studánka byla chápána jako její oči, které se nesměly znečistit.

Obr. 13 Čištění studánky v lese

Otevírání studánek ve WMŠ

Velkým zážitkem je pro děti výprava do lesa ke studánce (pramínku), aby ji mohly otevřít, tzn. vyčistit (otevřít) od bahna, větviček a od zimou zaneseného listí. Tak každý rok jezdí děti z WMŠ Koněvova vlakem do lesa, kde společně s učitelkou najdou nějakou studánku a vyčistí ji hrabičkami, lopatičkami a čímkoli, co si přivezli s sebou. Po vyčištění studánky se v lese zjeví studánková víla, která obdaruje děti čerstvou vodou (Obr. 13).

Co přináší tato slavnost dětem:

Děti si uvědomují živly přírody (voda vzduch, oheň, země), prožívají radost z pomoci zvířátkům a přírodě.

1.4.3 Svatojánská slavnost (24.6.)

Svátek sv. Jana Křtitele je v době letního slunovratu. Slunce ve svatojánském období na své dráze kulminuje a začíná ustupovat. Rostliny začínají uzrávat a blíží se období sklizně. Život se začíná pomalinku stahovat zpět k zemi. Plody rostlin již nejsou vyživovány ze Slunce a Země, ale zevnitř ze svých vlastních sil. Tento děj přírody můžeme přirovnat ke Kristovým učedníkům.

V předkřesťanských dobách byl tento den výročním nastávajícího léta a úrody. Podle pohanských představ vyvěraly na povrch magické síly země, protože slunce, které se obracelo na své pouti oblohou, ztrácelo toho dne nad nimi moc. Odtud pramenila řada pověr a zvyků. Svatojánská noc je považována za noc čarodějnic, proto se pálily ohně, kterým se říkalo svatojánské. Scházela se u nich především mládež, chlapci přeskakovali plameny, říkala se všelijaká říkadla a dávala se symbolická oběť ohni (květy nebo věnec). Tento den se pověry vztahovaly k rostlinám, především bylinám, které byly natrhány v předvečer svátku. Těmto bylinám se říkávalo svatojánské koření a bylo užíváno v lidovém léčení i magii. Obdobné vlastnosti se připisovaly máslu stlučenému během svatojánské noci. V lesích se podle zářícího kapradí daly nalézt ukryté poklady, šťáva ze zázračného kapradí činila člověka neviditelným nebo mu umožňovala rozumět řeči zvířat.

Činnosti o Svatojánské slavnosti ve WMŠ:

Ve Waldorfské mateřské škole je tento svátek spojen i s rozloučením se s předškoláky. Děti zpívají písničky s letní tematikou, jako např. Na zelené louce, Pásla ovečky, Vandrovali hudeci, dále lisují rostliny, vytváří herbáře, pletou věnce, pečou svatojánský koláč. Na zahradě si hrají s vodou a kamínky, učitelky stříkají děti na trávníku, zalévají záhony, sbírají první plody a bylinky. Po návštěvě zahrádky si vyprávějí pohádky, jako např. Jablonožná panna.

Při slavnosti pálí na zahradě oheň a vaří svatojánský čaj z léčivých bylin (Obr. 14).

Obr. 14 Vaření svatojánského čaje

Co přináší tato slavnost dětem:

Prostřednictvím svátku sv. Jana a sběru léčivých bylin s ním spojených se dítě učí pečovat o zahradu a okolí a mít z toho určitý prožitek síly právě vrcholícího období léta, než opět začnou přírodě ubývat její síly. Dítě vnímá proměny sv. Jana jako symbol zralosti a obratu, což lze také charakterizovat jako kvalitativní změny v přírodě i v nitru člověka.

1.4.4 Loučení se školáky

Na konci roku se pořádá slavnost, která je určena všem dětem, které se loučí se školkou a v příštím roce se stanou školáky. Tato slavnost má být i důkazem jejich školní zralosti, protože procházejí bránou, která je symbolem vstupu do školního života. Na konci jsou pasování růží na školáky. Poté následuje obrovská hostina a divadlo, které nacvičí učitelky společně s rodiči. Poté si všichni dohromady rozdělají táborák, opečou buřty a společně si zazpívají.

1.5 Oslava narozenin

Pro děti jsou velice důležité různé rituály tím, že se denně nebo třeba i ročně opakují. Dítě např. dobře usne, když ví, že si s ním po vykoupaní ještě maminka sedne k postýlce a chvilku si s ním povídá. Stejně tak je pro dítě důležité prožít vlastní narozenin, které se ve WMS velice intenzivně prožívá. Rituály získávají děti pocit bezpečí a lépe se orientují v čase. Tak se děti mohou lépe těšit na různé tradice a oslavy, jako jsou například právě narozeniny. Nejdůležitější věcí o narozeninách dítěte je, aby prožilo tento den šťastně a aby si uvědomilo svou hodnotu, kterou pro ostatní má.

Oslava narozenin by měla plynout hned od rána, kdy se dítě probudí. Může ho probudit např. narozeninová víla, která si s ním popovídá o tom, jak je ráda, že se s ním opět po roce setkává, nebo ho může vzbudit maminka příjemnou písničkou společně s celou rodinou a mohou si chvilku povídat o tom, co oslavence během dne čeká. Hezký zážitek má dítě také z toho, když se dělají nevšední věci, jako např. když má celá rodina sváteční oblečení nebo když máme slavnostní talířky, hrnečky a prostírání. Maminka může upéct dort, který dá poté dětem do školky nebo místo dortu nakoupí různé koláčky, ze kterých pak učitelka připraví dětem malou hostinu. Celý den ve školce je zaměřen na oslavence, aby si vše užil. Oslavenec zhasíná po svačince svíčku nebo si může určit písničku při které půjdou ven nebo u něj panenka poslouchá pohádku.

Když jsem vykonávala svojí praxi ve WMS Koněvova, měla zrovna jedna holčička své páté narozeniny. Variant pohádek, které vypráví paní učitelka dětem je hned několik. V této školce se však vypráví o zlatém domu v nebeském království.

Oslava začne již ráno v ranním kruhu, kdy paní učitelka vypráví příběh o tom, jak v nebeském království stojí zlatý dům, který má mnoho zlatých dveří a oken a vše je v něm ze zlata. I lžičky, talířky a hrnečky. V tomto domě bydlí spousta malých dětí včetně našeho oslavence. Oslavenec si poslechne, jak se díval dolů na všechny domy, lesy a pole, kde žijí lidé, a v jednom z těch domů bydlela také maminka s tatínkem, kteří si velmi přáli mít děťátko. Jednoho dne maminka zvolala, že budou mít děťátko a tatínek se zeptal kdy. Maminka odpoví podle toho, kdy se oslavenec narodil, např. až budou kvést růže, až začnou růst pampelišky, až začne padat listí. A teď nastává čas, kdy je třeba vše připravit pro děťátko. Musí se připravit kolébka, plínky, peřinka a zbylé děti nám mohou pomoci jmenovat všechny věci, na které si vzpomenou, jaké potřebuje malé děťátko. A když už bylo všechno připraveno, tak jednoho rána leželo v kolébce děťátko. V této pohádce používá paní učitelka

konkrétní jméno oslavence a také maminku, tatínka nebo sourozence nazývá jejich skutečnými jmény, aby byla pohádka opravdovější.

Po této pohádce se postupně zapaluje stojan se svíčkami a ke každé svíčce, která znázorňuje vždy jeden rok, se řekne, co dělal oslavenec v té době nebo kdy se narodil jeho mladší sourozenec. Pak si oslavenec rozbálí malý dáreček, který ušila paní učitelka, oblékne si slavnostní plášť a sedne si na trůn. Poté mu všechny děti postupně popřejí a společně si zazpívají.

Tento den byl pro mě velice vzácný. Hned od rána bylo na oslavenkyni vidět, jak je hrdá a jakou má obrovskou radost, že je celý den jen pro ni.

Závěr

V této práci jsem se snažila objasnit prvky waldorfské pedagogiky a jejich působení na osobnost dítěte. Myslím, že z celé práce je patrná fascinující ucelenost a hloubka celého systému i perfektní prolínání teorie s praxí. Všechno tu z něčeho pramení a někam vědomě směřuje, nic není náhodné, rušivé, odbyté. Vše se děje v mnoha souvislostech, jakoby složitých, a přece jasně srozumitelných. Tyto školy mají neobyčejně harmonizující vliv, ať už se to týká výuky, dalších činností nebo kvality prostředí.

Waldorfská pedagogika pěstuje tvořivost, toleranci, společenskou zodpovědnost a otevřenost ke světu. Poznatky spojuje s prožitkem, dovedností a vlastním postojem. Rozvíjí stejnou měrou rozum, cit i vůli. Proto ji můžeme považovat za úspěšnou bariéru proti takovým projevům, jako jsou nadměrná specializace, úpadek osobnosti, kreativity, tolerance a zodpovědnosti a naopak růst agresivity.

Ačkoli je waldorfská pedagogika v pravém smyslu slova alternativou, její myšlenková podstata je konzervativní. Nic jí není vzdálenější než nebezpečné a krátkodeché pokusy na dětech, ale jde jí o odhalování věčných, i když bohužel pozapomenutých kořenů naší přirozené moudrosti.

Účelem školy není formovat dítě do určité podoby, ale pomáhat jeho osobnímu rozvoji. Výchova zde není jednostranně zaměřena na intelekt a paměť, ale na celkové utváření osobnosti člověka pomocí sil rozumu, citu a vůle. Cílem je všestranný, vnitřně svobodný a iniciativní člověk, zodpovědný za sebe i svět.

Moje první hypotéza „Domnívám se, že dodržování svátků a tradice pozitivně působí na rozvoj osobnosti dítěte“, kterou jsem si stanovila v úvodu, se mi potvrdila na základě účasti na všech ročních slavnostech a na prožívání slavností s dětmi, protože si myslím, že žádná literatura mi nemůže dát tak výstižné informace jako vlastní prožitek.

Dospěla jsem k názoru, že dodržování svátků a slavností má velice pozitivní účinek na rozvoj dětské osobnosti, a to zejména na funkci poznávací, protože právě při nich se dítě seznamuje s významem jednotlivých tradičních svátků roku, lépe si přivlastňuje kulturu, hodnoty svého národa a historii. Zároveň vnímá všechny proměny přírody v celém průběhu roku a stává se součástí jejího řádu. Dále pozitivně působí ve funkci etické, protože vše, s čím se dítě setkává prostřednictvím oslav si velice rychle zvnitřňuje a stává se trvalou součástí osobnosti dítěte, mravním návykem a také vnitřní životní potřebou, protože všechny tyto prožité obrazy se stávají samozřejmostí v budoucím interpretačním životě. Svátky a slavnosti

vytvářejí také funkci estetickou. Děti jsou vždy součástí výzdoby třídy a příprav slavností, které je naplněno harmonií. Tak si mohou děti vyzdobit třídu podle vlastní fantazie. Dítě se tak při přípravách může těšit na samý den slavnosti a očekávání se v něm stále zvyšuje, poté přijde onen sám slavnostní okamžik a dítě si ho může do sytosti užít. Součástí je slavnostní nálada, kterou od samého počátku navozují učitelky. S tím souvisí i funkce emocionální, kdy slavnosti navozují takový prožitek, který je naplněný očekáváním konečně pocit samotného uskutečnění. Dítě plnohodnotně prožije tento den a při tom zažívá pocit pohody což mu umožňuje hlavně to, že svátky jsou v jakýchsi parabolách. Dítě se při přípravě na svátek nebo slavnost velice těší, poté přijde samotné intenzivní prožití svátku a poté vše pomalinku doznívá a zklidňuje se. Nastává doba klidu, a poté opětně přípravy na svátek jiný. Dítě vždy vidí nějakou přípravu, která se následně uskuteční, proto je důležitá i funkce volní, kdy všechny věci jsou dotaženy až do cíle, a tedy má i smysl se o ně dále pokoušet. Splnění úkolu představuje pro dítě jistou dávku seberealizace, která zároveň zvyšuje jeho vlastní hodnoty, uspokojení ze spolupráce a posiluje jeho vůli. Dále bych nechtěla opomenout funkci ekologickou, ta probouzí postupně během roku k životu naše lidské kvality jako např. odvaha nebo soucit a porozumění, protože každý svátek je svázán s něčím jiným, ale společně mají to, že se nemohou od sebe oddělit.

Potvrdila se mi i druhá hypotéza, která zněla „Chtěla bych potvrdit domněnku, že slavení svátků a slavností prohlubuje funkci emocionální“, protože součástí oslav nejsou jen děti a jejich učitelky, ale také jejich blízcí a rodina, proto mateřská škola zároveň zastává místo, kde se všichni tito lidé vzájemně setkávají. Toto vzájemné setkávání nemá jen kladný vliv na prohloubení vztahů mezi učiteli a rodiči, ale je především dobrý pro pocit dítěte, protože školu nebo školku nepojímá za cizí prostředí, ale za prostředí ve kterém si připadá jako doma.

Závěrem bych ještě chtěla poznamenat, že rodiče v této době nejsou řádně o podstatě WŠ informováni. To platí jak u nás, tak v zahraničí. Potvrdily to ankety, které mezi rodiči zorganizovali někteří autoři. Převážná většina rodičů netušila, co je např. antroposofie.

Myslím, že z mé práce je patrná zaměřenost na svátky a slavnosti ve WMS a doufám, že z ní bylo i vycítit to, že abychom je mohli prožívat plnými doušky, musíme náš pohled také zaměřit na přírodní procesy, protože pokud pochopíme jejich vzájemnou propojenost, pak teprve může být náš obraz celistvý.

Jak prožívá tyto svátky dítě, může velice ovlivnit jejich učitelka, a to nejen tím, že se na přípravě oslav podílí, ale také svojí náladou, protože právě tu jsou děti schopny absolutně vyčíst nevědomky nebo snad nechtěně ji přijmout a podle toho se také do činnosti

vžívají. To, jak připraví učitelka oslavu, je také samozřejmě důležité, protože skutečné prožívání věci si dítě lépe a rychleji zvnitřní. Díky tomuto ani nemusím konkrétně vysvětlovat, proč se svátky slaví právě tímto způsobem, ale je zapotřebí je prožívat za pomoci tvořivých činností, které vždy souvisí s daným svátkem.

Na úplný závěr chci ještě podotknout, že na začátku tohoto psaní jsem si myslela, že tuto práci píši pro školu, aby si tak mohla archivovat práci, která se bude podílet na mém dostudování, ale nyní mohu s radostí konstatovat, že jsem tuto práci psala hlavně pro sebe, protože právě ona mi pomohla hlouběji proniknout do waldorfské pedagogiky a hlavně mi změnila vlastní vnitřní vnímání přírody, člověka a jejich vzájemnou souhru a to především k lepšímu.

Seznam použité literatury

- [1] Adam, A.: Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe. Vyšehrad. Praha 1998
- [2] Baumann, A.: Abeceda anthroposofie. Slovník s výkladem pojmů z oboru anthroposofie. IOANES. Březnice 1999
- [3] Carlgren, F.: Výchova ke svobodě. Pedagogika Rudolfa Steinera. Obrazy a zprávy ze světového hnutí svobodných waldorfských škol. Baltazar. Praha 1991
- [4] Funk, K.: Tajemství čtyř ročních dob. Esoterika roku v ozvěnách nitra. Eminent. Praha 2004
- [5] Heydebrand, C.: Vom Lehrplan der freien Waldorfschule. Freie Waldorfschule Stuttgart
- [6] Heyduk, J.: Svatí církevního roku. Vyšehrad. Praha 2001
- [7] Interní materiály WMŠ Koněvova
- [8] Janská, I., Bejšáková, P. a kol.: Věneček říkadel, básniček, písniček, her, vyprávěnek a nápadů pro (nejen) rodiče dětí waldorfských školek (i škol). Jaro. Sborník č. 1. 2002
- [9] Janská, I., Bejšáková, P. a kol.: Věneček říkadel, básniček, písniček, her, vyprávěnek a nápadů pro (nejen) rodiče dětí waldorfských školek (i škol). Léto. Sborník č. 2. 2002
- [10] Janská, I., Bejšáková, P. a kol.: Věneček říkadel, básniček, písniček, her, vyprávěnek a nápadů pro (nejen) rodiče dětí waldorfských školek (i škol). Podzim. Sborník č. 3. 2002
- [11] Janská, I., Bejšáková, P. a kol.: Věneček říkadel, básniček, písniček, her, vyprávěnek a nápadů pro (nejen) rodiče dětí waldorfských školek (i škol). Zima. Sborník č. 4. 2002

- [12] Langhammerová, J.: Lidové zvyky. Výroční obyčeje z Čech a Moravy. Lidové noviny. Praha 2004
- [13] Pol, M. Waldorfské školy. Izolovaná alternativa, nebo zajímavý podnět pro jiné školy? Masarykova univerzita. Brno 1995
- [14] Průcha, J.: Alternativní školy. Portál. Praha 1996
- [15] Rýdl, K.: Alternativní pedagogické hnutí v současné společnosti. Brno 1994
- [16] Rýdl, K.: Reformní praxe v současných školských systémech. SPN. Praha 1990
- [17] Singule, F.: Současné pedagogické směry a jejich psychologické souvislosti. SPN. Praha 1992
- [18] Smolková, T.: Dítě v úctě přijmout. Vzdělávací program waldorfské mateřské školy. Maitera 2007
- [19] Steiner, R.: Imiginace ročních dob. Opherus. Semily 2004
- [20] Steiner, R.: Výchova dítěte a metodika vyučování. Balzar. Praha 1993
- [21] Štampach, O.: Anthroposofie. Votobia. Olomouc 2000
- [22] Valenta, M.: Waldorfská pedagogika a jiné alternativy
- [23] Vondruška, V.: Církevní rok a lidové obyčeje. Dona. České Budějovice 2005
- [24] www.pravoslavbrno.cz
- [25] www.sisyfos.cz
- [26] www.webpark.cz

[27] www.wikopedia.cz

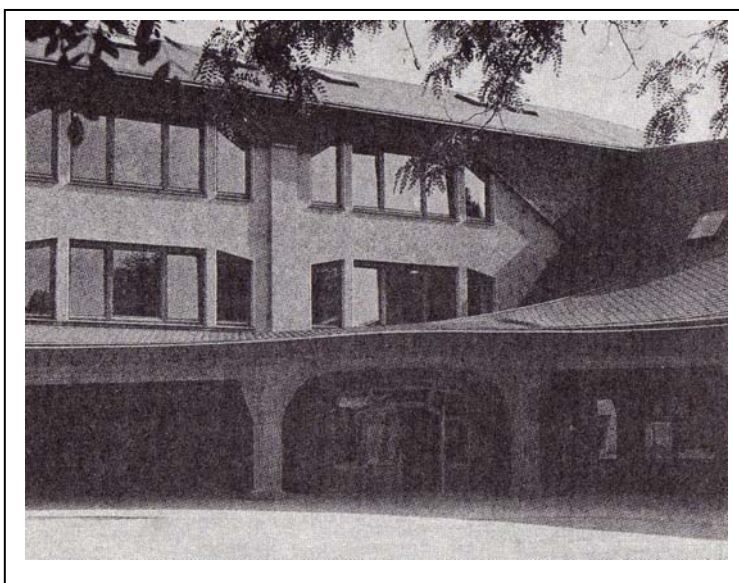
[28] <http://home.tiscali.cz/fousek/index.html>

Příloha

**Třída waldorfské
mateřské školy
Koněvova**

Obr.1

**Budova základní
waldorfské školy v
Dornachu**

Obr.2

**Děti při šití ve WMŠ
Koněvova**

Obr.3

**Děti ve WMŠ Koněvova
při malbě voskovými
bločky**

Obr.4

**Děti ve WMŠ Koněvova
při zadělávání těsta na
chléb**

Obr.5

**Děti ve WMŠ při hře
s hračkami vyrobených
pouze z přírodních
materiálů**

Obr.6

Hračky z přírodních materiálů

Obr.7

Děti vymodelovaly jarní kytičky a broučky pomocí včelího vosku

Obr.8

**Výroba hudebních
nástrojů na Masopust
ve WMŠ Koněvova**

Obr.9

**Upečené masopustní
koblihy ve WMŠ
Koněvova**

Obr.10

**Zahrada WMŠ
Koněvova**

Obr.11

Summary

Význam vybraných prvků waldorfské pedagogiky pro osobnostní rozvoj dítěte

The meaning of selected topics from Waldorf's Education for Children's Personal Growth

Michaela Jíňová, DiS

If we want to look at festivals from a complex viewpoint, we cannot search for their sources and effects only in the areas of culture and history. We have to focus on natural processes as well. If we understand their being linked closely together, we find it easier to look for their messages and for the tasks that they give us.

A teacher's first task is to experience the topics before reflecting them to the children. It certainly takes a lot of time and energy. Nevertheless, we can very quickly find out whether we have succeeded or not. Most frequently we can find it out in a free game in which the experience of the festivals fully fades in the children's minds.